

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI
ANASANAT DALI TEZHİP PROGRAMI

TAHRAN'DA MELEK VE MECLİS MÜZELERİNDE
BULUNAN 18. YY'A AİT KİTAP KAPAKLARINDAKİ
NATÜRALİST ÜSLUPTA HAZIRLANMIŞ TEZHİPLER

(Yüksek Lisans Eser Metni)

Hazırlayan

20142309026 Atena LOTFİ

Danışman

Prof. Ö. Faruk TAŞKALE

Doç. Münevver ÜÇER

İSTANBUL-2019

Atena LOTFİ tarafından hazırlanan TAHRAN'DA MELEK VE MACLİS MÜZELERİNDE BULUNAN 18. YY'A AİT KİTAP KAPLARINDAKİ NATURALİST HAZIRLANMIŞ TEZHIPLER adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince ~~Oybirliğiyle~~ / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 24/09/2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof. Ö. Faruk TAŞKALE (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç. Münevver ÜÇER (II. Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Nermin ÖZCAN ÖZER (Marmara Üniversiteis)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ülkü GEZER (Haliç Üniversitesi)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Turgay KORUN

İçindekiler

ÖNSÖZ	3
ÖZET	4
ABSTRACT	6
KISALTMALAR.....	8
RESİM LİSTESİ	9
1. GİRİŞ	13
1.1 Çalışmanın Amacı.....	13
1.2 Çalışmanın Kapsamı	13
1.3 Çalışmanın Yöntemi	13
2.TEZHİP SANATININ TANIMI	15
2.1 Tezhip Sanatının Tarihi.....	16
3.CİLT SANATININ TANIMI	19
3.1 Cilt Sanatının Tarihi.....	21
3.2 Cilt Sanatında Kullanılan Malzemeler	28
3.3 Cilt Kapaklarını Oluşturan Bölümler	28
3.4 Cilt Çeşitleri	29
3.4.1 Lake Cilt Çeşitleri	30
4.MELEK MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ	35
4.1 Melek Müzesi ve Kütüphanesinden Eser Örnekleri.....	37
5. MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ	66
5.1 Meclis Müzesi ve Kütüphanesinden Eser Örnekleri.....	67

6.ESER ÇALIŞMALARIM.....	90
6.1 İran Çiçekleri	90
6.2 Nergis	95
7.SONUÇ.....	99
8.KAYNAKLAR.....	101
9.ÖZGEÇMİŞ	103

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda, Tahran'da Melek ve Meclis Müzelerinde bulunan 18. yüzyıla ait kitap kapaklarında natüralist üslûpta hazırlanmış tezhipli eserden örnekler inceledim ve iki uygulama yaptım.

Araştırma sürecim içerisinde çalışmanın oluşmasını sağlayan, yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Faruk Taşkale'ye ve Doç. Dr. Münevver Üçer'e teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için zaman harcayan hocam Dr. Öğretim Üyesi Ülkü GEZER'e, şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca tez izleme jürilerinde ve devamında, tavsiye, bilgi ve yardımları ile bana destek olan hocam Dr. Öğretim Üyesi Nermin ÖZCAN'a ve Dr. Öğretim Üyesi Turgay KORUN'a teşekkür ederim.

Bu süreç içerisinde Melek Müzesi ve Kütüphanesi, Meclis Müzesi ve Kütüphanesi, Gülistan Sarayı Kütüphanesi, Sa'daba Sarayı Kütüphanesine, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Kütüphanesini teşekkür ederim.

Türkiye'de konaklamamda ve kaynak bulmamda bana desteklerini sunan ve her konuda sabırla bana desteğini sunan sevgili dayım sevgili arkadaşlarım Melek GÖZEL, Tuba ERKARE ve Şebnem Çıkan, Elif Sena YILMAZ'a teşekkürlerimi sunarım. Bana bu araştırma dönemimde destek olan sevgili hocam, Araştırma Görevlisi Atilla Yusuf TURGUT'a teşekkürlerimi sunarım.

Yorucu ve uzun süren çalışmalarım boyunca desteğini esirgemeyen ve özellikle ve hayatım üzerinde çok emeği olan Annem Mahnaz LOTFİ'ye ve Abim Vahid LOTFİ'ye ve yengem Shaghayegh GHAHARİYAN'a ve aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eylül 2019

Atena LOTFİ

ÖZET

(TAHRAN'DA MELEK VE MECLİS MÜZELERİNDE BULUNAN 18. YY'A AİT KİTAP KAPAKLARINDA NATÜRALİST ÜSLUPTA HAZIRLANMIŞ TEZHİPLER)

Tezhip altınla süsleme sanatlarından biridir. Kitap ve yazma eserlerin farklı ayarlarda ezilmiş altınla ve muhtelif renklerle süslenmesidir. Tezhip sanatı tekniğinin yanı sıra emek, sabır ve sevgi ile ortaya konulur.

Tezhip sanatı, her çeşit yazma kitabı, dini ve şiir kitaplarını süslemek için geçmişten gelen bir uzmanlık alanıdır. Tezhip sanatı özellikle Kuran-ı Kerimin ilk ve son sayfasında ve surelerin baş taraflarında kullanılmıştır.

Boya ve altın tezhibin en önemli malzemesidir. Altın boyası hazırlanırken su ile beraber ezilip jelatinle karıştırılarak hazırlanır. Tezhip deseni yapılacak kağıdın üzerine işlem yapılır.

Tezhip sanatında belli motifler kullanılır. (Klasik, serbest, halkâr, saz yolu, şukufe ve münhani). Tezhip sanatı yapılırken çizim, boyama yapıldıktan sonra istenilen kısımlar mührle ile parlatılır.

Tezhip sanatı minyatürlerde, kitap ciltlerinde, tuğralarda, kutu ve sandık süslemelerinde, fermanlarda, yazma kitaplarda sık sık kullanılmıştır ve günümüzde kullanılmaya devam edilmektedir.

Tezhipte Herat Ekolü 15. yüzyılın ikinci yarısıyla 17. yüzyılın başlarında Osmanlı dönemine kadar devam etmiştir. Ekolün doğuşu Baysungur devrinde, Türk ve İran ustalarının eserleri ile meydana gelmiştir. Bu dönemde saray nakışhanesinde yetişen pek çok sanatçı olmuştur. Bunların önemli isimlerinden biri de Babanakkaş'tır. Bu dönemde tezhip sanatının en önemli eserlerini ortaya çıkarmışlardır. Sazyolu üslubunun çıkışı da bu dönemde olmuştur. Şahkulu ve Karamemi, Kanuni Sultan Süleyman döneminin ünlü nakkaşları arasında örnek verilebilir. Altın ve lacivertin uyumu ile birlikte bu dönemde öne çıkan renkler ise

pembe, vişneçürüğü, turuncu, yeşil, eflatun, siyah ve bu renklerin çeşitli tonlarıdır. Gül, sümbül, haseki küpesi, süsen, nergis, lale, zerrin, ve kır çiçekleri hemen hemen çiçek motiflerinde tüm renklere yer verildiği görülür.

18. yüzyılda tezhip sanatında Batıdan gelen akımların etkisi daha net hissedilmiştir. Bu dönemde Avrupa barok üslubuna, Türk ve İran sanatının katılmasıyla oldukça iyi eserler çıkartılmıştır ve bu etki 19. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür.

Klasik tezhip üslubu farklı faktörlerden etkilenerek barok unsurları olan, kurdela ile bağlanmış çiçekler, sepet içinde iri çiçekler, saksı veya buketler ile vazo, bolca kullanılmaya devam edilmektedir.

Natüralist üslupta hazırlanmış tezhiplerin görüldüğü alanlardan biri de cilt kapaklarıdır. Çok sayıda Osmanlı ve İran eserinde bu üslup kullanılmıştır. Bu çalışmada İran'ın Tahran şehrinde bulunan Melek ve Meclis müzelerindeki cilt eser örneklerinden incelemeler yer almaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Tezhip, üslûp, cilt, kapak, motif, İran, klasik, natüralist.

ABSTRACT

(TEHRAN'S ANGEL AND ASSEMBLY MUSEUMS 18th CENTURY BOOK
CONTAINERS PREPARED IN NATURALIST STYLE)

(Illumination is one of the decorative arts with gold. Books and manuscripts are decorated with crushed gold and various colors in different settings. The art of illumination is manifested with labor, patience and love

The art of illumination is an area of expertise from the past to decorate all kinds of manuscripts, religious and poetry books. The art of illumination was especially used on the first and last pages of the Holy Quran and on the head of the suras. Paint and gold gilding are the most important materials. The gold dye is prepared by crushing with water and mixing with gelatin. Process is done on the paper to be illuminated.

Certain motifs are used in illumination art. (Classical, free, populist, reed way, sufi and solitary). While the art of illumination is done, after drawing and painting, the desired parts are polished with seal.

The art of illumination has been used frequently in miniatures, book volumes, monograms, box and chest decorations, edicts and writing books and is still being used today.

Herat School in Illumination continued until the Ottoman period in the second half of the 15th century and the beginning of the 17th century. The birth of the school was in the period of Mr. Sungur with the works of Turkish and Iranian masters. During this period, many artists grew up in the palace embroidery. One of the important names of these is Baba Nakkaş. During this period, the most important works of illumination art were revealed. Sazyolu style also emerged in

this period. Shah Kulu and Kara Memi can be given as an example among the famous artisans of Kanuni Sultan Süleyman period. The prominent colors of this period with the harmony of gold and navy are pink, cherry, orange, green, magenta, black and various shades of these colors. Rose, hyacinth, haseki earrings, irises, daffodils, tulips, jonquil, and wild flowers are seen in almost all floral motifs.

In the 18th century, the influence of Western movements in illumination art was felt more clearly. During this period, with the participation of Turkish and Iranian art in the European baroque style, very good works were produced and this effect continued until the beginning of the 19th century.

During the 18th century, the influence of Western currents began to be felt more clearly. European Baroque style in this period with the participation of elements of Turkish and Iranian art was also very enjoyable works and continued until the beginning of the 19th century. The style of classical illumination is influenced by different factors and flowers with baroque elements, tied with ribbons, large flowers in the basket, pots or bouquets and vases continue to be used in abundance.

One of the areas in which naturalistic gilded illuminations are seen is the skin covers. This style was used in many Ottoman and Iranian works.

In this study, the samples of the works of art in the Melek and Majlis museums in Tehran, Iran are included.

KEYWORDS: Illumination, style, volume, cover, motif, Iran, classical, naturalist

KISALTMALAR

T.C : Türkiye Cumhuriyeti.

A.g.k: Adı geçen kitap.

H. : Hicrî.

yy. : Yüzyıl.

M. : Miladi.

Ktp. : Kütüphane.

M.S.G.S.Ü : Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

M.S.Ü : Mimar Sinan Üniversitesi.

s. : Sayfa.

S. : Sayı.

KTS : Klasik Türk Sanatları

RESİM LİSTESİ

Resim 2.1: Tezhip Malzemesi

Resim 2.2: Tezhip Fırçaları

Resim 3.1: Başlıca cilt bölümleri (Adam Gacek, a.g.e., s.26.)

Resim 3.1.1: Tofan bölgesinde Karahoço'da bulunan Uygur ciltleri (13. yüzyıl St. Petersburg Hermitage Museum)

Resim 3.1.2: Turfan Mani-Uygur kalıntılarında deri cilt parçası, Miladi 7-8.yüzyıl. Museum für Indische Kunst, Berlin (Zsuzsanna Gulácsi, s.84)

Resim 3.1.3: Kayrevan cilt örneklerinden kancalı kapaklar için (G. Marçais & L. Poissont, Objets Kairouanais, Tunis 1948, pl.1-40 arası; Ursula Dreibholz, "Some Aspects of Early Islamic Bookbindings From the Great Mosque of Sana'a, Yemen", Scribes et manuscrits du Moyen-Orient, Paris 1997, pp.16-34.)

Resim 3.3.1: Cildin Bölümleri (A. Gacek, Arabic Manuscripts, s.26)

Resim 3.4.1.1: Lake Şemseli Cilt Kur'an Kerim-i, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400017/00 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi)

Resim 3.4.1.2: Lake Acemkari Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400017/00 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi)

Resim 3.4.1.3: Lake Cilt Dua Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400050/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi)

Resim 3.4.1.4: Lake Yazılı Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi)

Resim 3.4.1.5: Lake Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1a: Melek Müzesi ve Kütüphanesi dış kısmı

Resim 4.1b: Melek Müzesi ve Kütüphanesi'nin iç kısmı

Resim 4.1.1 a: Gül ve Buket Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930500123 (Fotoğraf: Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.1 b: Gül ve Buket İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930500123

(Fotoğraf: Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.2: Lake Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 139305001191 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.3 a: Gül ve Buket Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: : 13930500118 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.3 b: Gül ve Buket İç Cilt kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930500118 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.4 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400140/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.4 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400140/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.5 a: : Çiçekli ve Buketli Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: : 13930500122 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.5 b: : Çiçekli ve Buketli İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: : 13930500122 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.6 a: Kuran Kerim Dış Cilt İç Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No: 13930400037/00 ((Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.6 b: Kuran Kerim İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400037/00 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.7 a: Kuran-ı Kerim Dış Cilt Kapağı, 17. - 18. yüzyıl, Env. No: 13930400074/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.7 b: Kuran-ı Kerim İç Cilt Kapağı, 17. - 18. yüzyıl, Env. No: 13930400074/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.8 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No: 13930400083/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.8 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400083/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.9 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400132/00 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.9 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400132/00

(Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.10 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400137/00

(Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.10 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400137/00

(Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 5.1 a: Meclis Müzesi ve Kütüphanesi'nin dış kısmı

Resim5.1 b: Meclis Müzesi ve Kütüphanesi'nin iç kısmı

Resim 5.1.1: Hüsrü ve Şirin, 18. yüzyıl, Env. No: 13540 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.2: Divan-ı Hafız, 18. yüzyıl, Env. No: 2417 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.3: Divan-ı Mesud Sa'd, 18. yüzyıl, Env. No:1059 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.4: Kur'an-ı Kerim, 18. yüzyıl, Env. No:163 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi) .

Resim 5.1.5 a: Kur'an-ı Kerim Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No:2001 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.5 b: Kur'an-ı Kerim İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No:2001 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.6: Kur'an-ı Kerim Dış Cilt Kapağı , 18. yüzyıl, Env.No:16134 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.7 a: Divan-ı Hafız Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No: 419 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.7 b: Divan-ı Hafız İç Cilt Kapağı , 18. yüzyıl, Env.No: 419 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.8: Divan-ı Sad'I Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No:2577 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.9: Divan-ı Sad'I Dış Cilt Kitabı, 18. yüzyıl, Env.No:2582 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.10: Mesnevi Menevi Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No:125 (Meclis

Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 6.1.1: Eserin ilk desen aşaması.

Resim 6.1.2 a: Motiflerin renklendirilme aşaması.

Resim 6.1.2 b: Dış boyanması ve cetvellerin çekilmesi aşaması.

Resim 6.1.3 a: Göbeğin renklendirme aşamaları.

Resim 6.1.3 b: Göbeğide renklendirme aşamaları.

Resim 6.1.4 a: Göbeğin renklendirme aşamaları, detay.

Resim 6.1.4 b: Köşe motiflerinin renklendirilme aşamaları, detay.

Resim 6.1.5: “İran Çiçekleri” eserinin bitmiş hali.

Resim 6.2.1: Eserin ilk desen aşaması.

Resim 6.2.2 a: Tezhip tahrir çekilme aşaması.

Resim 6.2.2 b: Tezhip renklendirilme aşaması.

Resim 6.2.3a: Hatâyî çiçeklerinin tahrir çekilme aşaması.

Resim 6.2.3b: Motiflerin renklendirilme aşaması.

Resim 6.2.4: “Nergis” eserinin bitmiş hali

1. GİRİŞ

Lake cilt kapakları İslami dönemin en seçkin örnekleri arasındadır. Lake çalışmaları, kalemdan, dekoratif kutular, çeşitli çerçeveler, taraklı levhalar ve benzerleri gibi çok çeşitli sanatsal çalışmaları içerir. Tüm bu çalışmaları hazırlamanın genel yapıları ve yöntemleri birbirine benzer, ancak burada sadece lake kapaklar ele alınacaktır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmadaki amaç; eski üslupların ve yeni akımların birlikte günümüz tezhip sanatında etkisini gösterebilmektir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Tez/eser konusu olarak: Melek ve Meclis Müzelerinde 18. yüzyıla ait naturalist üslupta yapılmış kitap kaplarındaki tezhiplerin ilk olarak tezin anlatım planı oluşturulacaktır. Sonra incelenecek olan eserler belirlenecek ve müzelerde incelemeler yapılacaktır. İncelenen tezhiplerin neticesinde yeni tasarımlar yapılarak tez çalışması bitirilecektir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Tahran'da Melek ve Meclis Müzelerinde bulunan 18. yüzyıla ait kitap kaplarında natüralist üslupta hazırlanmış tez/eser çalışmam dâhilinde, iki adet uygulama ve bu uygulamadan oluşan eserleri destekleyen eser metni ile tamamlanacaktır. Müzelerde bulunan bu eserlerin envanterleri belirlenecek ve incelenecek eserler seçilecektir. Eserlerin tarihi ve tekniği hakkında bilgi toplanacaktır. Bu bilgiler doğrultusunda günümüz tezhip anlayışı ile yeni

tasarımla oluşturulacaktır. Klasik tezhipten farklı olarak özgün bir yaklaşımla kompozisyon, ve murakkâ üzerine çeşitli renklerden oluşan altın ve su bazlı boyalar (guaj, suluboya, akrilik) ile tezhip yapılacaktır.

2. TEZHİP SANATININ TANIMI

Altınlamak, altınla süslemek anlamına gelen tezhip, resim sanatının bir kolu olup, altın ve çeşitli renklerle; din, edebiyat ve bilimle ilgili el yazmalarını, hat (yazı) levha ve albümlerini, ferman, tuğra ve cilt kapaklarını süsleme sanatıdır. Tezhipte kullanılan boyalar, guaj ve plaka boyalardır. Altın ise ezilip, sonra jelatinli su ile kullanılır. En önde gelen işlevi yazı süslemesi olan ve yazının giysisi olarak kabul edilen tezhip sanatında, süsleme öğeleri olarak stilize edilmiş hayvan, bitki ve bulut motifleri kullanılmış, değişen beğeni ve ekollere rağmen altın ve lacivert uyumu her dönemde ortak nokta olmuştur. Tezhip yapan sanatçılara erkekse müzehhip, kadınsa müzehhibe denir. Türkler’de Tezhip sanatı Uygur Türkleri’ne kadar uzanır. Orta Asya’da Karahoça’da yapılan Turfan kazılarında bulunmuş vakıf yapan Maniheist Uygur Rahipleri minyatürlerindeki basit bitkisel motifler daha sonraki dönemlerdeki bitki kökenli “hatâyî”lerin en basit örnekleridir.¹ (Resim: 2.1)

Resim 2.1:Tezhip Malzemesi

¹ Faruk TAŞKALE, Hüseyin GÜNDÜZ, (2000) **Raksedenharfler-Türk Hat Sanatından Seçimler**, Antik A.Ş. KültürYayınları, İstanbul, s.14.

Tezhip sanatı tek başına da yüzyıllara imzasını atan ekoller oluşturan ve bu sanatla uğraşanları peşinden koşturan bir hal almıştır. Tezhip sanatımız, Kur'an-ı Kerimlerde, mesnevi, divan, tarihi, tıp, edebi ve dini kitaplarda, ferman, murakka gibi asılabilen levha eserlerde kullanılan bir kitap sanatıdır. Ezilmiş olan altın jelatinli su ile bolca ve halka sulandırılması uygun halde sulandırılır. Tezhip sanatı içinde halkâr gibi ve halkar kökenli bir belirgin tarzda “Şikâf”tır. Altınla sulandırılmış motife, merkezden uç kısmına doğru, inceden kalına renkli tahrir çekilir. Altın (kontür) tahrir yerine kırmızı, yeşil, lacivert boyalardan kontör çekilerek renklenen desene şikâf denir. Hem halkâr hem şikâf tarzı desenler tezhipte kullanılan motiflere göre daha iridir.² (Resim: 2.2)

Resim 2.2:Tezhip Fırçaları

2.1 Tezhip Sanatının Tarihi

İran'da kitap sanatında tezhip tarihi Sasani dönemine dayanmaktadır. İslamın İran'daki etkisinden sonra tezhip sanatı İslam ve Arap yönetimlerinde

² Kaya ÜÇER, Münevver ÜÇER, 2007, **Measir-Münevveran**, İstanbul, s.17.

"İslam Sanatı" olarak adlandırıldı.

Selçuklu döneminde ve kısa süre sonra, Timur döneminde, bu sanat doruğa ulaştı ve en güzel tezhipli eserler ortaya çıktı. Safevi döneminde resim ve tezhip kitap süsleme sanatının hizmetindeydi ve İran ve dünya müzelerini süsleyen eserler ortaya konulmuştu.

Tezhip mektepleri Selçuklu, Timur, Safevî ve Kaçar dönemlerinde vardı. Bu sanat hem bağımsız olarak hem de minyatürle, natüralist çiçeklerle ve hat çizgileriyle birlikte kullanılırdı.

İslami çağın başlarında, tezhip tekniği de emirlerin, meraklıları eğitmek ve yetiştirmek için İran çevresinde, özellikle de Horasan'da oluşturdukları merkezlerde kullanıldı. İslami dönemlerin ilk günlerinde, hattatların kendileri tezhip işini üstlenmişlerdi, ancak bu çalışmalar yavaş yavaş sanatçılar arasındapaylaşıldı.

6. yüzyıldan itibaren, Kur'an-ı Kerim süslemeleri ve tezhibi, daha önceki dönemlerde kullanılan yöntemden ayrılmıştır. Süslemelerde sade stil dışına çıkılmış ve geometrik motifler, bitki tasarımlarıyla yer değiştirmiştir.

Tebriz, 7.ve 8. yüzyılların başlarında kitap sanatları için önemli merkezlerden biriydi. 8. yüzyılın başında, Hacı Rashid el-Din'in çabaları nedeniyle, Kuran-ı Kerimin yazılarına, kitaplarına ve bunların tezhibine daha fazla dikkat edildi ve bunun sonucunda, Tebriz mektepleri daha sonraki dönemlerin resim ve tezhip sanatını büyük ölçüde etkiledi.

Kur'an-ı Kerimde bazen İslimi tasarımların rolü görülmektedir. Ayrıca mavi, kırmızı, yeşil ve turuncu renklere ek olarak kullanılmaktadır. Bu dönemde tezhip sanatı mükemmellik zirvesine ulaşmıştır. Tezhip sanatında yüzyıllara göre motif ve desen farklılıkları, işçilik farklılıkları, renk farklılıkları görülse de, kitaba ve İslama verilen önem tezhip sanatının yaşamasını, gelişmesini ve günümüze

kadar gelmesini sağlamıştır.³ Tezhip sanatının kökeni Uygur Türklerine kadar dayanır. Baysungur döneminde Türk ve İran ustalarının eserleri Herat ekolünü doğurmuştur.

”Sazyolu” veya saz üslûbu adı verilen yeni bir üslûp 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman döneminde Türk tezhip sanatında, ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir.⁴ 17. yüzyılda sazyolu ile Şahkulu, yarı natüralist tarzı ve bahçe çiçek motifleri ile Karamemi, 18. yüzyılda natüralist üslûbu ile çiçek ressamı Ali Üsküdâri ve 19. yüzyılda barok üslûbu ile Hezargradlı Ahmet Ataullah, yaşadıkları asırların çağdaşları, modernistleri ve yenilikçileri olmuşlar ve tanıttıkları üslûplar tüm sanatları güçlü bir şekilde etkilemiş ve yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür.⁵ Bağımsız çiçekler, yapraklar, kuşlar, bülbüller ve bazen kelebekler, murakka sayfalarında "tek çizim" şeklinde oturacaktır. 18. yüzyılın en önemli müzehhibi olan Ali Üsküdari, çiçek ressamı, halkârî ve lake ustasıdır.

18. yüzyıl ile birlikte klasik tezhibin değişmeye başladığı görülmektedir. Bu yüzyıl tezhip sanatında yeni akımların çıktığı ve adeta yeniden canlandığı bir devir olması açısından önemlidir. Büyük çiçekli, iri ve karışık motiflerden oluşan süslemeler, tığlarda bile görülen büyük renkli çiçekler bu yüzyılda tezhip sanatında etkisini göstermiştir. Batı sanatının etkileri ile barok ve rokoko gibi üslûplar Osmanlı tezhibine girmiş, bu tarzda yapılan kurdeleler, tezhibde sazyolu üslûbu, çok fazla süs, kıvrımlar, dal ve yapraklar kullanılmıştır.⁶

3 Kaya ÜÇER, Münevver ÜÇER, 2007, **Measir-Münevveran**, İstanbul, s.25.

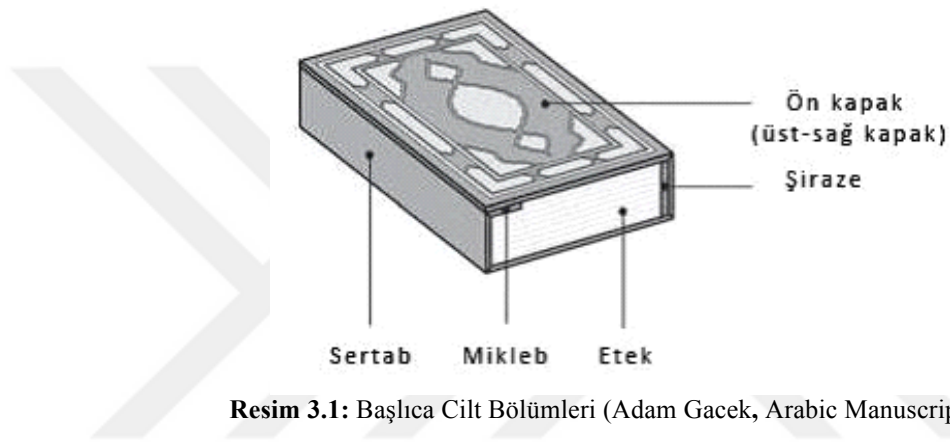
4 Faruk TAŞKALE, **Geçmişten Günümüze Tezhip Sanatında Bir Yolculuk**, Tezhip Buluşması, s. 11.

5 Faruk TAŞKALE, **Tezhip Sanatını Etkileyen Nedenler ve Yeni Akımlar**, Klasik Sanatlar Yıllığı 2014, 126.

6 Mine Esiner ÖZEN, **Tezhip Sanatı**, s. 10.

3. CİLT SANATININ TANIMI

Cilt sanatı, kitap zevkini kazandırmak, okuma hevesini uyandırmak estetik bir şekilde kitabı korumak için tezhiplerle birlikte çok önemli kültür hizmeti görmüştür. Bir dergi veya kitabın sayfalarını dağılmaktan korumak ve sırası ile düzenlemek için ince tahtadan, deriden veya üzerine deri, kağıt, bez gibi şeyler kaplı mukavvadan yapılan kaplara “cilt” adı verilmektedir.⁷(Resim 3.1)

Resim 3.1: Başlıca Cilt Bölümleri (Adam Gacek, Arabic Manuscripts)

İslami dönemin başlamasıyla, Kur'an-ı Kerim önceleri hafızlar tarafından ezberlenmiştir. Savaşlar nedeni ile hafızların ölmeleri, ezberlenen surelerin gelecek nesillere aktarılamaması endişesi Kur'an-ı Kerimin yazılması ve dağıtılması mecburiyetini doğmuştur. Hz. Muhammed'in (S.A.V.) sözlerinin de İslamiyetin doğru uygulanması için taşıdığı önem, her söylenenin de yazıya aktarılmasına neden olmuştur.

Erken dönem el yazmaları Mısır ve Bizans'ta olduğu gibi papirüs ile pergament yapraklarına yazılmıştır. Kağıt yapımıcılığının hızla İslam medeniyetleri arasında yaygınlaşmasıyla bir meslek gurubu olmuştur. Fabrikadan ham olarak çıkan kağıt bir çok işleminden geçtikten sonra yazıya hazır hale gelir.

⁷ Mehemed Ali KARİMZADEH TEBRİZİ, 1989, **Kalem dan ve İran Lake Sanai**, s. 45.

Türkiye'deki yazma eserlerde, kullanılan üç ana başlık inceleyebiliriz; Doğudan getirilen kağıtlar, yerli kağıtlar, Batıdan getirilen kağıtlar. Bu damgaların dışında, su çizgili (filigranlı) A.Ligori-ni'ye ait, halk arasında Alikurna denilen kağıdın dışında, boyalı Flemenk, Venedik aherlisi, nice Süfera, mavi çizgili Süfera gibi kağıtlar da kullanmıştır. Atölye ve fabrikadan çıkan ham kağıtlar hemen kullanılmayacağı için, boyanması, mührlenmesi ve aherlenmesi gereklidir.

Deri, yazı altlığını anlattığımız bölümde belirttiğimiz gibi kağıt yaygınlaşmadan önce kullanılmaya başlanmıştır. Yazı altlığı olarak kullanılan deriler (pergament) oldukça çeşitlidir. Sınıflandırmayı iki ana başlık altında yapabiliriz; büyükbaş; dana, fil, buzağı, deve, vb. küçükbaş; koyun (meşin), keçi (sahtiyan), ceylan (rak), vb. hayvan derileri kullanılmıştır. Bazı terbiye edilmiş derilere Türkçe'de akderi, Farsça'da tirşe adı verilmiştir. İlk yapılan kitap kapları bilindiği gibi ahşap kullanılarak yapılmıştır. Deri bu malzemelerin en dayanıklısı olmuş, kullanılabilirliğini günümüzde de sürdürmektedir. İncelediğimiz dönemlerde ve öncesinde deri, Osmanlı döneminde olduğu gibi çok tranmamıştır. Kitabın büyüklü-küçüklü duruda ise kitabın dış kapağında kullanılan deriden daha incedir. Bu dönem deri renkleri genellikle koyudur. Dış kapakta kullanılan deriler, siyah, kahverengi, vişne çürüğü gibi renklerle boyanmıştır. Kimi ender görülen örneklerde ise, kapak üstlerinde müşebek (katı'a) uygulaması göze çarpar. Bu örneklerin zemininde ay açık renk deri kullanmış, ya da ezme altın ile boyanmıştır. İç kapakta ise ham deri rengi olan açık renk (açık sarı) kullanılmıştır.

Günlük hayatın bir çok ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılan cilt yazı altlığı, kalemdan, çekmece, yay, gözlük mahfazaları gibi deri, mukavva ve tahtadan yapılmış muhtelif cins eşya üzerinde görülen ve teknik itibarıyla resim ve tezhip sanatına bağlanması doğru olan bu nev'e 17. yüzyıldan evvel tesadüf

edilmemektedir.⁸

3.1 Cilt Sanatının Tarihi

Sertab ve miklebin en erken örneklerinin Miladi 4. yüzyılda Kıptilerde, Yunanlarda ve erken İslami dönemde bazı kitaplarda görüldüğü bilgisi dikkate değerdir. Bunların en erken İslami örnekleri ise Miladi 11. yüzyıla kadar iner. Hıristiyan ve İslam ciltlerine motif, tasarım ve uygulama açısından çağdaşlarıyla cilt sanatının önemli bir sorunsalını teşkil eden köken meselesi üzerine yapılan bazı yorumlar objektiflikten uzaktır. Mani cilt parçalarının (Karahöçö ve Turfan buluntularından cilt parçaları) Ortaçağ Doğu Hıristiyan ve İslam ciltlerine motif, tasarım ve uygulama açısından çağdaşlarıyla benzer deri işçiliğine dayanması durumu ve gerekse Miladi 4. yüzyıla kadar inen örnekler dikkate alındığında “Bugünkü manada deriyle kaplı bir kitap cildini ilk defa Uygurlar yapmıştır. Karahöçö’da bulunan 2 yazma, bu görüşün (cilt sanatının Kıptilere dayandığının) sanki aksinin ispatıdır.⁹

Öte yandan Batı Asya ciltleri ile ilgili sınırlı kaynaklara ilişkin yapılan ilk karşılaştırmalı çalışmalar, mevcut kaynakların analizi neticesinde farklı yorumlara sebep olmuştur. Turfan buluntularından Mani kitaplarının kapakları ile ilgili olarak yapılan değerlendirmeler, bunların tasarımlarının erken Ortaçağ Doğu Hıristiyan ve İslam kitaplarına benzer oldukları yönündedir. Günümüze ulaşan bu kapak örneklerinin motifleri, tasarım ve uygulamaları, çağdaşlarıyla benzer deri işçiliğine dayanıyordu.

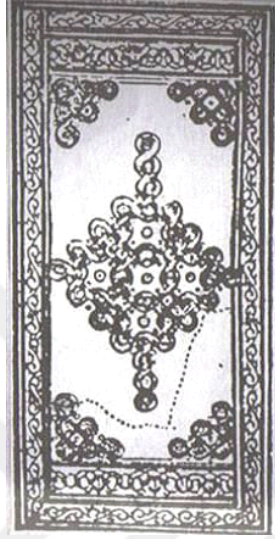
İslam sanatında kitap kapaklarının ilk örnekleri 9.-12. yüzyıllardır. Müslümanlardan önce Suriye, Mezopotamya, Güney Arabistan gibi bölgelerdeki Hıristiyan toplumların manastır ve kiliselerinde ilk kitap biçimleri bilinmekteydi. Ortaçağ başlarında cilt yapımının Mısır’da ve Doğu Türkistan’da bilindiğinin kanıtı bu bölgelerde ortaya çıkan birtakım cilt parçalarıdır. Karahöçö buluntuları arasındaki iki cilt parçası üzerindeki tetkiklerle bunların 7-8. yüzyıllara ait olması

⁸ Kemal ÇİĞ, **Türk Kitap Kapları**, s. 37.

⁹ A.g.k. s. 37.

gerektiği belirtilmiştir. Bunlar üzerindeki süslemelerin Mısır Kıptî ciltleri üzerindeki süslemelerle sıkı bir akrabalıkları olduğu ortaya koyulmuştur.

(Resim 3.1.1), (Resim 3.1.2).

Resim 3.1.1: Tofan bölgesinde Karahoço'da bulunan Uygur ciltleri (13. Yüzyıl St. Petersburg Hermitage Museum)

Resim 3.1.2: Turfan Mani-Uygur kalıntılarında deri cilt parçası, Miladi 7-8.yüzyıl. Museum für Indische Kunst, Berlin (Zsuzsanna Gulácsi, s.84)

Koruma ve süsleme amacı taşıyan kitap kapakları çoğunlukla deriden yapıldığı için cilt adını almıştır. Dilimize Arapça'dan geçen cilt kelimesi deri anlamını taşımaktadır. Teclid (ciltleme) işini yapanlara mücellit (ciltçi) ismi verilmiştir.

Orta çağların ilk zamanlarında kitap kapağı sanatının Mısır'da ve Türkistan'da yapıldığı bilinmektedir. Turfan şehrinde arkeolojik delillere dayanarak yapılan tetkiklerde 6.-9. yüzyıllara ait olduğu belirlenen iki cilt parçası bulunmuştur. Bunların Mısır'ın Kıpti ciltleriyle çok büyük benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Mısır'ın Kıpti cilt sanatı Orta Asya'ya Nesturiler aracılığıyla gelmiştir. İslami devirde bu teknik Araplar vasıtasıyla dini kitaplarla tekrar Türk-İslam ve İran sanatında etkisini göstermiştir.¹⁰

¹⁰ Kemal ÇIĞ, **Türk Kitap Kapları**, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 1971, s. 6.

Memluk, Selçuk ve İnan sahasında 15. yüzyıla kadar çok fark göstermeden devam etmiştir.¹¹ İlk Türk ciltleri Doğu Türkistan'da Mani dinini kabul eden Uygur Türkleri'ne aittir. Uygurlara ait üç tür cilt örneği elimize geçmiştir: Doğu Asya Çin tarzı tomarlar (tezginç), alt ve üstü tahta kapaklı ve üstten alta geçirilen sicimin tahtaların dışından düğümlemesiyle elde edilen ciltler ve dikişli formaya geçirilmiş deri ciltler.¹² Türk-İslam cilt sanatının tarihteki gelişiminde şu üsluplar tespit edilmiştir: Hatai (Kaşi, Horasan, Buhara, Dihlevi), Herat (Herat, Şiraz, İsfahan), Arap (Elcezire, Halep, Fas), Rumi (Selçuklu), Memlük (Mısır), Türk (Diyarbakır, Bursa, Edirne, İstanbul, Şukufe, Rugan lake, Barok), Magribi (İspanya, Sicilya, Fas), lake (İnan, Hint), Buharayı Cedit. Cilt çeşitlerini, kullanılan malzemelerine göre mukavva, deri, kumaş, ebruli, murassa (mücevherli) ve lake ciltler olarak sıralayabiliriz. Süsleme tekniklerine göre ise de şemseli, zilbahar, yekşah, zerduz, çaharkuşe ciltler olarak gruplandırabiliriz.

Çoğunlukla siyah deri kullanılan ve 15. yüzyılın ikinci yarısında Fatih saray nakkaşhanesinde yapılmış olan ciltler Osmanlı ciltlerinin bilinen eski örnekleridir. Şemseler, mekik biçiminde olup dilimli ve salbeklidir. Dilimli yuvarlak şemseli olanları da vardır. Salbek ve köşebentler ile stilize bitki motifleriyle süslenen şemsenin tüm kapağı hatayı desenli olarak hazırlananlarına da rastlanır. Şemse, köşebentler ve salbek yekpare olarak hazırlanmış, deri ve altındaki murakka oyulmamıştır bu nedenle desenlerin kabartma yüksekliği çok az bırakılmıştır ve motifler açıkça seçilmektedir. Şemse bazı desenlerin kenarına altın yaldızla tahrir de çekilmiştir. İç kapak bordo veya açık kahverengi deri kaplı olup, altın yaldız zeminde katı'aşemse ve köşebent süslemelidir. Şemse bazı ciltlerde sertab ve miklep içinde de yer almıştır. İç kapaktaki katı'a süsler, Fatih dönemine kıyasla, İnan ciltlerinde çok ince ve çok renklidir. Fatih dönemine bakıldığında ciltler genellikle daha kalın ve en çok iki renklidir. Fatih devri ciltleri

11 Kemal ÇIĞ, **Türk Kitap Kapları**, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul 1971, s.7.

12 Mine Esiner ÖZEN, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998, s.9.

özellikle sağlamlık, zarafet ve güzelliği ile dikkati çeker ve kütüphane koleksiyonlarında pek çok örneği bulunur.

15. yüzyılda itibaren, kendisine has bir sentezle, Osmanlı ciltçiliği Türk ve İslam cilt sanatının en büyük temsilcisi olmuştur. Klasik bir devrenin başladığı bu yüzyılda, Osmanlı Padişahları, sanat ve sanatçıya verdikleri önemli arttırdılar. Birçok İslam ülkelerinden sanatçı getirterek Anadolu'da yeni bir cilt süsleme anlayışı geliştirmişlerdir.¹³

5 bin yıl önce Kahire el-Muthafü'l-Mısri'ada bulunan Eski Mısır'a ait tahta lahitlerde lake eserlerin en eski örneklerine rastlanılmıştır. İran'da Timurlular hakimiyeti sırasında Japonya ve Çin'de görülen bu sanat, 15. yüzyılda kitap kapakları ve kalemdan üzerine kullanılmıştır. Türkiye'de; Bursa, Edirne, İstanbul ve Diyarbakır'da lake cilt yapılmıştır. Ali Üsküdarî'nin lake cilt diye adlandırdığı bu eserlerin en güzel örnekleri Edirne'de yapılmıştır. Bu yüzden Edirnekari ismi de kullanılmaktadır.¹⁴

16. ve 17. yüzyılın yarısından itibaren belirli sayıda örneği kalmış olan Türk lake ciltlerinin 18. yüzyılda ön plana çıktığı görülmektedir. Ali Üsküdarî, Abdullah Buhari, Çakeri, Ahmet Hazine ve gibi isimlerin eserleri bu dönem için verilebilecek güzel örnekler içerisinde yer alır. İran lake kitap kapaklarında manzara, insan ve stilize gibi motiflere ilk olarak Timurlular döneminde rastlanılmaktadır. Osmanlılar döneminde yapılan lake kapaklarda ilk dönemlerde stilize tabiat motifleri, daha sonra ise bunlara ek olarak realist çiçekler resmedilir. Hatta klasik formdaki rûmilerde süslenmiş bir lake ciltte bile, aşrı madalyonun içinde çiçek motifleri kullanılmaktadır. Klasik deri kapların 18. yüzyılda Türk deri ciltleri içinde yapılmasına devam edilmiştir.¹⁵

III. Ahmet zamanında (1703-1730) çok iyi eserler meydana gelmiştir. O

13 A.g.k. s.19.

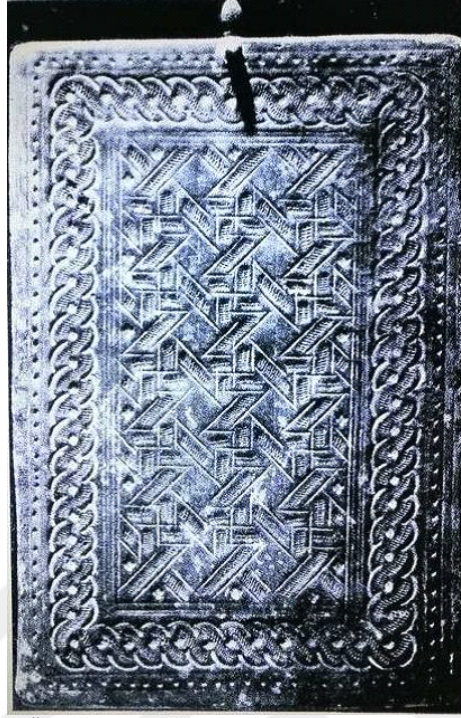
14 Kemal ÇIĞ, **Türk Kitap Kapları**, s. 19.

15 A.g.k. s. 20.

zamanlarda veziri İbrahim Paşa'nın da teşvikiyle güzel sanatların yükselmesine hizmet vermiştir. Türk deri ciltleri III. Ahmet namına 1709 yılında kaleme alınan "Zübde-i Asar el-Mevahib ve 'l-Envar" eserlerinin dış ve iç yüzüdür. Dış yüz her bakımdan 16. yüzyıl kapaklarıyla neredeyse eşdeğerdir. İç kısım ise, kırmızı zemin üzerine, zarif kabartma süslü olup salbekli şemsesi penç motifleri, rumi, yaprakile gayet ince köşe bentler serpmeye yıldız süslüdür. 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren bu nevi kaplarla beraber başka tip ve teknikte kaplar da yapılmaya başlamıştır. Başlıca 4 muhtelif tip arzeder. Realist motifler kullanılarak yapılan ciltler bunlar da teknik bakımdan iki kısma ayrılır. 1708 tarihinde yapılmış olan deri üzerine sırma işlenerek yapılan ciltler bu nevin en güzel örnekleridir.¹⁶

İslam medeniyetinin hızlı gelişimi ile yaygınlaşan kitap yazıcılığı ciltçiliğin gelişmesine olarak sağlamıştır. Bu ilk kitap kaplarında genellikle Koptların kitap sanatlarında kullandığı desenler görülmektedir. Süslemeler şekilli demirlerin (zencerek) soğuk veya ateşte ısıtılarak derilerin üzerine bastırılmasıyla ortaya çıkan desenlerden oluşur. Bu desenlerden ince zikzak çizgiler kapağın dört bir kenarını çevreler. Oluşan desenin önünde ve arkasında ince çizgiler (cetvel) bulunur. Bu bordür yani kenar suyu ortada bulunan desenden çok farklı değildir. Ortada bulunan desen ya yuvarlak, içi geometrik desenlerle süslenmiş veya kenar suyu ile birleşen bir bütün desen üretilmiştir". (Resim 3.1.3).

16 A.g.k, s. 20.

Resim 3.1.3: Kayrevan Cilt Örneklerinden Kancalı Kapaklar. (G. Marçais & L. Poissont, Objets Kairouanais, Tunis 1948, s.40.)

Ali Üsküdarî'nin “Rugan” diye tesmiye ettiği ve 18. yüzyıldan sonra da “Edirnekari” verilen lake eserler Türkiye’de özellikle Diyarbakır, Bursa, İstanbul ve Edirne gibi şehirlerde yapılmaya başlanmıştır. Hatta “Edirnekari” ismi verilmesine sebep, bu nevi asarın orada daha fazla ve daha sanatlı yapılmış olmasından ileri gelir. Arif isminde biri, Edirneli bir sanatkar tarafından yapılmış lake bir kabın üzerinde yazmış olduğu altı beyitlik manzumede; İran’ın Mani, Nakşi, Bedahşi, Aga Rıza, Şah Kulu, Emani gibi sanatkarlarının “Bu eseri görmüş olsalardı meraktan ağızları kulaklarına ulaşacaktı” diye söyleyerek, bizde de bu tarzda çalışan pek mükemmel ustalar yetiştiğini anlatmak istemiştir.¹⁷

İran lakeleri ile Türk lakeleri arasında süslemede kullanılan motifler itibariyle farklar vardır. Deri ciltlerde olduğu gibi, İran sahasında yapılan lakelerde de; manzara stilize motifler, insan ve hayvan, bir arada kullanılmıştır.

¹⁷ Kemal ÇIĞ, **Türk Kitap Kapları**, 12.

Türk lakelerinde ise; sadece realist çiçekler ile stylize tabiat motifleri birlikte kullanılmıştır. Hatta bu tarzın muvaffak sanatkarı olarak tanıdığımız Ali Üsküdarî'nin kalemdan, çekmece yay ve ciltlerde kullandığı motifler tamamen stilize olup realist motiflere bunun eserlerinde tesadüf edilmez. Ancak bundan sonraki sanatkarların eserlerinde stylize motiflerle birlikte hakiki motiflerin kullanılmış olduğunu görüyoruz. Bu dönemden önce bütün İran eserlerinde tarihi aşk ve savaş hikayeleri resmedilirdi.¹⁸

Osmanlıda 18. yüzyıl lake sanatının göze çarpan en önemli özelliği, saz üslubu gibi klasik üslupların yeniden yorumlanmasıdır. Bunun yanı sıra natüralist üslup ve geleneksel motiflerin bir arada kullanıldığı örneklere de rastlamak mümkündür.¹⁹ Ayrıca lake tekniğinin doğal motifler yapmaya elverişli olması da sanatçıların natüralist üslupta eserler vermesini kolaylaştırılmıştır.²⁰

18. yüzyıl cilt kapaklarının bezeme tasarımlarının ana motifleri, çiçek buketleri çiçeklerdir. Çiçek adeta bu yüzyıldaki en büyük değişimdir, hatta bir döneme adını bile vermiştir. Bu yüzyılın başlarından itibaren, çiçek merakı başta saray ve çevresi olmak üzere özellikle varlıklı çevreleri sarmıştır. Bundan kazanç sağlayan insanların sayısı ise azımsanmayacak kadar çoktur. Toplumdaki bu çiçek merakı dolayısıyla bezeme sanatlarını da etkilemiş, uygulamalı sanatların her birinde çiçek motifleri kullanımı git gide artmıştır. Tüm bunlara paralel olarak cilt bezemelerinde önceden kullanılan klasik motiflere ek olarak; gül, karanfil, yaban gülü, lale, nar çiçeği, lotus, haşhaş, nilüfer ve sümbül ve sümbül çiçeklerinden oluşan motiflerin bazen aralara serpilerek bazen de buket, tekli, çiftli, üçlü bordürle içinde ince bir şekilde resmedildiği görülmektedir.²¹

18 Hana CAHANBAKSHSH, Haniyeh SHEYKHİ NARANİ, **Çiçekve Kuş Rolü ve Geleneksel İran Sanatındaki Uygulamaları Hakkında Bir Araştırma** (Zandieh ve Kaçar dönemi), s.2.

19 Özlem İNAY, **Türk İslam Cilt Sanatında Lake Cilt Tasarımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 27.

20 Belkis MUTLU, **Türk Cilt Sanatına Toplu Bir Bakış**, Akademi s.5, İstanbul 1966, s. 54.

21 A.g.k. s. 54.

3.2 Cilt Sanatında Kullanılan Malzemeler

Deri, mukavva, altın, jelatin, tutkal, boya, kola, kalıp, bıçkı, mengene, ıstampa, ıstaka, kalıp çivileri, mühre, fırça, diğer aletler.²²

3.3 Cilt Kapaklarını Oluşturan Bölümler

Alt ve üst kapaklar (Ön-Arka veya Sağ-Sol kapak), kitabın mukavva üzerine deri ile kaplanan koruyucu kısmını meydana getiren bölümlerdir. Üst kapak sağa, alt kapak ise mikleble beraber sola doğru açılır Sırt, formların dikilip sırt bezi yapıştırılarak daha sonra üstüne kapakların takıldığı kısımdır. Sırtta kesinlikle yazı bulunmaz ve sırt Batı ciltleri gibi bombeli (kavisli) değil daima düzdür.²³ Sertab, mikleble ile alt kapak arasındaki bağlantı parçasıdır, görevi kitabın ağız kısmını örterek korumaktır. Sertab aynı zamanda miklebe hareket imkânı sağlar.²⁴ Mikleble ile ayrılmaz bir parçadır, aksi halde mikleble zamanla yıpranır ve koparsa sertab da işlevini yerine getiremez ve o da zamanla yıpranarak kopabilir. Nitekim böyle tahrip olmuş binlerce cilt vardır. Mikleble, kitabın alt kapağına bağlı olan sertabın uzantısı olup, kitabın ağız kısmını örten sertabın işlevsel olmasını sağlar ve üst kapağın altında kalır. “Mikleble aynı zamanda okunmakta olan sayfayı bulmak için ayraç olarak da kullanılır.”²⁵ gibi ifadeler de yanlıştır. Çünkü mikleblebin kalın bir kitapta bu amaçla kullanılması durumunda dudak paylarından kırılıp zamanla çatlaması ve kopması mümkündür. Ayrıca mikleble çoğu durumda eserin ilk sayfalarına da zarar verebilmekte ve sayfayı yıpratmaktadır.²⁶

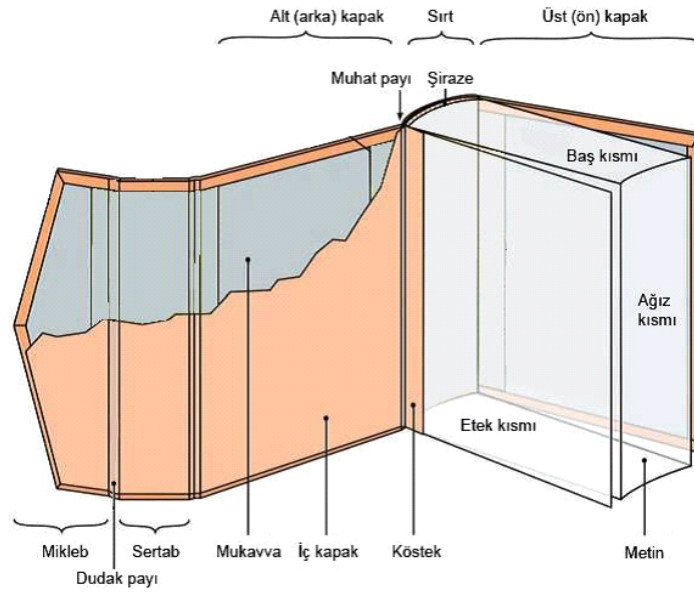
22 Yasin ÇAKMAK, **Bursa İnebey Kütüphanesi'nde Bulunan Ulu Cami Koleksiyonuna Ait Yazma Eserlerin Şemse Cilt Kapakları** (Yüksek Lisans Tezi). s.

23 Mine Esiner ÖZEN, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998 s. 12.

24 Engin ÖZDENİZ, “**Türk Cilt Sanatı**”, Sanat Dünyamız, 1981, Sy.21, s.16.

25 Özlem İNAY, **Türk İslam Kitap Sanatında Lake Cilt Tasarımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ SBE, İstanbul 2006, s.2.

26 Adam GACEK, **Arabic Manuscripts**, s.103-104.

Resim 3.3.1: Cildin Bölümleri (A. Gacek, Arabic Manuscripts)

3.4 Cilt Çeşitleri

Çoğu Türk üslûbunun klasik döneminde gelişmiş olan cilt çeşitlerini malzemelerine ve süsleme tekniklerine göre iki ana grup altında incelemek mümkündür: Malzemelerine göre deri, kumaş, ebrulu, murassa⁶ (mücevherli), lake; süsleme tekniklerine göre şemseli, zilbahar, yekşah, zerduz, çârkûşe.

18. yüzyıl natüralist üsluptaki cilt kapaklarının büyük bölümü lakeli olarak çalışılmıştır. Çalışmamızda lakeli ciltler anlatılmıştır.

3.4.1 Lake Cilt Çeşitleri

Türk cilt sanatında ilk lake örnekler 15. yüzyılda Osmanlılar'da ve Timurlular'da görülür; bu asırdan itibaren Safevîler'de ve Bâbürlülerde de uygulanmıştır.

“Cilt kapakları tezhip sanatı uygulandığı önemli bir alandır. 16. yüzyıldan sonra görülen cilt kapağı süslemecilğinde deri üzerine, halkâr ve natüralist çiçek

buketi ve motiflerinin uygulandığı "şukûfe" tarzı en çok kullanılan süsleme çeşididir. Cilt kapakları, ahşap veya mukavvadan yapılmış kutu, sandık, yazı, altığı gibi eşyalar üzerine yapılan bu çeşit süslemelere de daha sonra "lâk" çekildiği için bu çeşit eserlerde "lâk eserler" adı da verilir. Mukavva, deri veya tahta çeşitli boylarla ve altınlarla yapılan nakışları bir çeşit vernikle kaplayarak meydana getirilen eserlere rugani veya lake adı verilmiştir. Suluboya ile yapılan nakışları korumak ve bozulmalarını önlemek için, bir sıvıda eritilen reçine boyların üstüne kaplanır. Suda erimeyen bu verniğe lak veya rugani denir. Celal Esat Arseven, Sanat Ansiklopedisinin'de lak'ın "Rhus vernicifera" denilen ve Hindistan'la Çin'de bilhassa bu iş için yetiştirilen bir ağaçtan çıkan zamkla yapıldığını; bu maddenin havayla temas ettiğinde sertleşip biraz da karardığını belirtir.²⁷

Yazma eserlerde rugani yapma usulü anlatılmıştır. (Boya, Mürekkep, Ahar, Ebru Mecmuası)'nda (11) Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Tarih nr.809) "rugani yapmak usulü " başlığıyla şu açıklama yapılmaktadır. "Neft yağı (5), Zamk (15), Rig (25), Nişasta (biraz), Tutkal (1), Bal (4), Sandolas (veya sanderus=Kehribar cinsi kupal ağacından çıkan zamk) yağı (1). Rig'dan maada bu maddeleri bir çömlekle kaynatıp kıvama geldikten sonra indire. Süzdükten sonra arzu ettiği boyanın üstüne süre. Lakin anları katılıp kaynata ba'de istimal elde. Bir de boyanın altına isfıdaç (üstübeç) süre, gaflet olunmaya. mahiyetinde sürülür. Kuruduktan sonra da üzerinden hafif zımpara kağıdı geçirilirse harika bir parlaklık elde edilir".²⁸

Lâke ciltler Rugan veya Edirnekari diye de adlandırılırlar. Naturalist ve stilize motiflerin işlendiği cilt kapaklarının, birkaç kat laklanarak (cilalanarak), çok parlak ve sert yüzeylerin elde edilmesiyle oluşturulan ciltlerdir.²⁹

²⁷ Mine Esiner ÖZEN **Türk Cilt Sanatı**, s. 27.

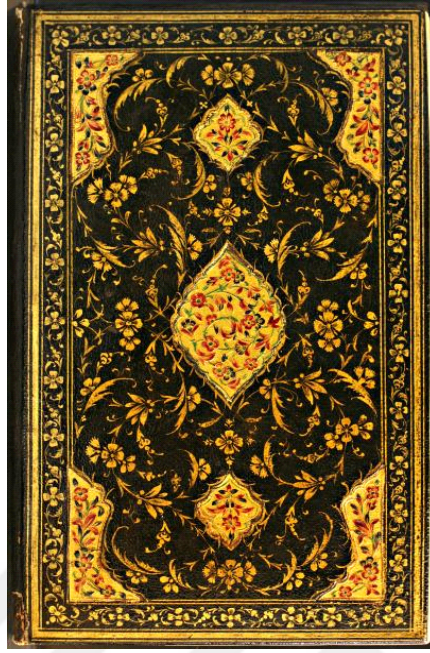
²⁸ **A.g.k.** s. 28.

²⁹ Yasin ÇAKMAK, **BURSA İNEBEY KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN ULU CAMİ KOLEKSİYONUNA AİT YAZMA ESERLERİN ŞEMSE CİLT KAPAKLARI** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.18.

Lake bir cilt yapım aşamasında öncelikli olarak murakka mukavva hazır edilir; üzerine lak sürüldükten sonra altın ve boya ile nakış yapılır, üst üste birden fazla kat lak sürülür. Lake cilt eğer deri üzerine yapılacaksa sirkeli yumuşak bezle derinin yüzü temizlenir ve yağı alınarak hazır hale getirilir. Bu işlemle boya ve altının deri üstüne düzgün bir şekilde sürülerek, dökülmemesi sağlanır. Sürmesi oldukça güç zahmetli olan lak, boya ve altından sonra da birkaç kat lak sürülür. İstenilen dayanıklılık ve sertliği sağlamak için tabakaları ince halde sürmek, nemli ve sıcak bir ortamda kurutmak, bu işlemi birden fazla tekrar etmek gerekebilir. Kemal Çığ'ın anlattığına göre, boyaların çatlamasını önlemek için son zamanlarda lakın içine az miktarda gliserin karıştırılmaya başlanmıştır. İsmail Hakkı Altınbezer'denin aktardığına göre ise, lake eserlerde bir çeşit böcek kabuğu toz haline getirilerek, astarmahiyetinde sürülür. Kuruduktan sonra da üzerinden hafif zımpara kağıdı geçirilirse harika bir parlaklık elde edilir.³⁰

Lake cilt çeşitleri; Şemseli, Acemkari (Hayvan Resimli), Naturalist Çiçek Üsluplu ve Kuşlu, Yazılı ve Tezhipli Ciltler olarak örneklenebilirler.

30 Mine Esiner ÖZEN **Türk Cilt Sanatı**, s. 28.

Resim 3.4.1.1: Lake Şemseli Cilt Kur'an Kerim-i, 18. yüzyıl, Env.No: 13930400017/00 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi)

Resim 3.4.1.2: LakeAcemkari (Hayvan Üsluplu) Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No: 13930400017/00 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 3.4.1.3: Lake Naturalist Çiçek Üsluplu ve Kuşlu Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env.No: 13930400050/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 3.4.1.4: Lake Yazılı Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 3.4.1.5: Lake Tezhipli Cilt Kapağı, 18. yzzyıl, (Melek Mzzesi ve Kztzphanesi arşivi).

4. MELEK MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ

Hacı Huseyin Ağa Melek, 1871 yılında Tahran'da doğdu. Muhammed Kazım Melekoltocera'nın oğludur. Babası Horasan'da ticaretle satın aldığı çok sayıda emlak nedeniyle çocuklarına zengin bir servet bırakmıştır.

1899 yılında önce Mashhad'da bir kütüphane kurmuş, daha sonra bu kütüphaneyi babasının Tahran'daki evine taşımıştır.

1976 yılında Hacı Hüseyin Ağa Melek kendi evinde bir kütüphane yaptırmıştır. Bu ev, Ulusal Müze ve Kütüphanesi'nin merkezlerinden biridir. Sahibi öldükten sonra vakfa bağışlanıp müze ve kütüphane olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Hüseyin Melek, Tahran ve Horasan'daki hayır kurumlarına birçok gayrimenkul tahsis etmiştir ve böylece İran'ın çağdaş tarihinin en üst sıralarında yer almıştır.

Yüzyıla ait Kur'an-ı Kerim sayfası gibi birçok tarihi kitabın bulunduğu kütüphanede, 19 bine yakın el yazması vardır. Bazılarının yaklaşık 300 yıllık olduğu, lake boyalarla süslenmiş 86 adet kalemdan, ayna çerçevesi içeren lake sanat koleksiyonu devirlerinin en kıymetli örnekleridir.

Hacı Hüseyin Ağa Melek'in eşi yani Banu Ezet Melek bu koleksiyonda, Kaçar resimleri, el yazmaları, nargile ve lake eserleri bir araya getirmiştir. El yazması kitaplar ise; orijinlerine göre yani ait oldukları mülhak vakıf koleksiyonlarına göre düzenlenmişlerdir 6675 adet el yazma eser mevcuttur. Bunlardan 212 adetinin, lake cildi ait olduğu tespit edilmiştir.

Resim 4.1a: Melek Müzesi ve Kütüphanesi dış kısmı.

Resim 4.1b: Melek Müzesi ve Kütüphanesi iç kısmı.

4.1 Melek Müzesi ve Kütüphanesinden Eser Örnekleri

KATALOG NO : 1

ENVANTER NO : 13930500123

KOLEKSİYON ADI : Banu Ezet Melek

ESERİN ADI : Gül ve Buket Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18-20. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : 24 x 14 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Üst ve alt dış kapaklarda aynı desen çalışılmıştır. Bunlar diğer kapaklara göre farklı bir kompozisyona sahiptir. Madalyonunun yukarısında ve altında iki adet küçük madalyon motifi görülmektedir. Siyah zemin kısımlar ise halkar çiçek ve yaprak motifleri ile doldurulmuştur. Madalyonun içinde bulunan kısımda natüralist çiçekler görülmektedir. Küçük madalyonların zemin kısmında ise lale motifi görülmektedir. Koyu kırmızı cetvel üzerinde natüralist çiçekler ve yapraklar yer almaktadır. Bunlar karşılıklı olarak aynı renklerdedir.

İç kapaktaki Nergis motifinin zemini koyu turuncudur. Ortadaki Nergisler sarı, yapraklar yeşil renklerden oluşmuştur.

Envanter numarası 13930500123 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.1 a: Gül ve Buket Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930500123 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.1 b: Gül ve Buket İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930500123 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 2

ENVANTER NO :13930500191

KOLEKSİYON ADI : Banu Ezet Melek

ESERİN ADI : Lake Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : —

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış cilt kapağında, koyu kırmızı zemin üzerinde altınla yapılmış halkar motifleri bulunmaktadır. Kompozisyon $\frac{1}{4}$ simetrik olarak çalışılmıştır. Çevresindeki cetvelde siyah zemin üzerinde renkli natüralist çiçekler görülmektedir.

Resim 4.1.2: Lake Cilt Kapağı, 18. yzyl, Env. No: 139305001191 (Melek Mzesi ve Kztzphanesi arşivi).

KATALOG NO : 3

ENVANTER NO : 13930500118

KOLEKSİYON ADI : Banu Ezet Melek

ESERİN ADI : Gül ve Buket Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18-20. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : —

TEKNİK : Lake

TANIMI : 18. yüzyıla ait bu cilt kapağının orta zemininde dağınık bir şekilde yan yana sıralanmış natüralist çiçekler ve yine cetvellerinde aynı üslupta motifler yer almaktadır. Ayrıca kırmızı zeminli olan iç kapağının orta merkezinde siyah renkte bir büyük ve iki küçük madalyon bulunmaktadır üzerindeki natüralist çiçekler ve etrafında halkarı kıvrılmış sarma yaprak motifi zeminde yer almaktadır.

Envanter numarası 13930500118 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.3a: Gül ve Buket Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: : 13930500118 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.3 b: Gül ve Buket İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No:13930500118 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi)

KATALOG NO : 4

ENVANTER NO : 13930400140/000

KOLEKSİYON ADI : Hacı Hüseyin Ağa Melek

ESERİN ADI : Dualar Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : 27 x 15 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Siyah zeminde naturalist çiçek motifleri vardır. Bunlar lale, gül, penç ve goncadır. Çiçeklerin etrafında yapraklar yer almaktadır. Çiçekler sarı ve turuncu renktedir. Yapraklar yeşildir. Cetvelde kırmızı zemin üzerinde altın halkar kullanılmıştır.

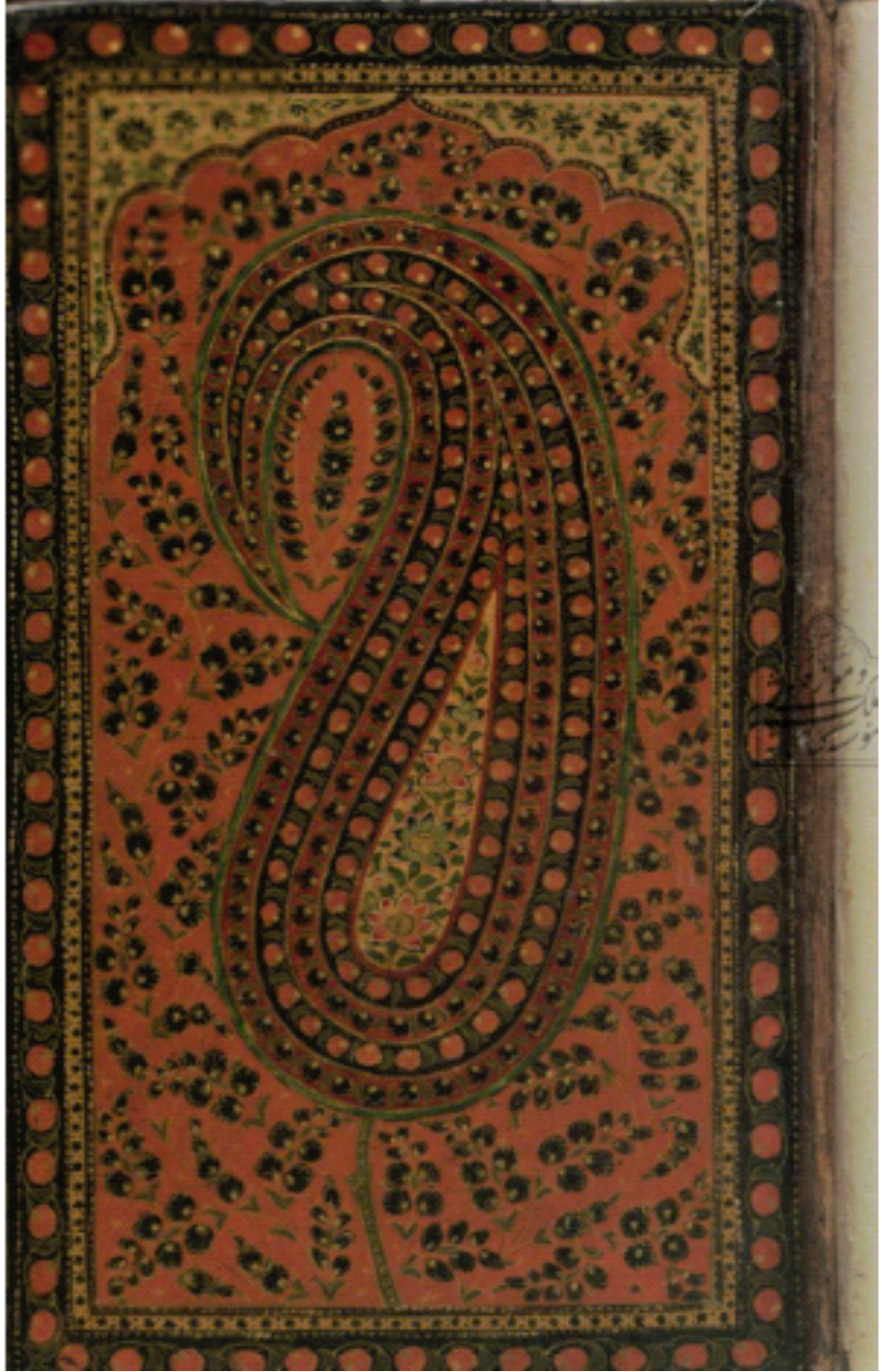
İç kapakta ise, turuncu zeminde ortada büyük bir İran terme motifi görülmektedir. Çevresi siyah çiçeklerle süslenmiştir. Yukarıda iki köşebentin içinde nohudi renkli zemin vardır, bu zeminin üstünde halkar çalışması bulunur.

Biri ince biri kalın olmak üzere iç içe iki cetvelin birinde naturalist çiçekler, diğerinde halkar görülmektedir.

Envanter numarası 13930500140 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.4 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400140/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.4 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400140/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 5

ENVANTER NO : 13930500122

KOLEKSİYON ADI : Banu Ezet Melek

ESERİN ADI : Çiçekli ve Buketli Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : —

TEKNİK : Lake

TANIMI : İç cilt kapağının zemininde siyah renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük ve iki küçük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Madalyonların içi naturalist çiçekler ile kaplıdır. Kırmızı zemin üzerinde altın ile çalışılmış halkar motifleri bulunmaktadır. Dört köşebentte yeşil zeminde naturalist çiçekler görülmektedir. Geniş cetvelin siyah zemininde renkli naturalist çiçekler bulunmaktadır.

Dış cilt kapağının siyah zemininde sarı, kırmızı, turuncu renklerde gül, zambak, nergis, penç, gonca, lale ve yeşil yaprak motifleri vardır. Çevresinde altın, ince ve sade bir cetvel görülmektedir.

Envanter numarası 13930500122 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.5 a: Çiçekli ve Buketli Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No : 13930500122 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.5 b: Çiçekli ve Buketli İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: : 13930500122 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 6

ENVANTER NO : 13930400037/000

KOLEKSİYON ADI : Banu Ezet Melek

ESERİN ADI : Kuran Kerim Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIğI YER : İnan

ESERİN YAZILDIğI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : —

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış kapakta ortada siyah zeminde farklı renklerde çalışılmış gül, sümbül, lale, nergis, penç ve yapraklar görölmektedir. Çevresinde üç tane cetvel vardır. İç kısımdaki iki zencerekli cetvelin arasında nohudi zeminde natüralist çiçekler ve dört köşebent vardır.

İç kapakta ortada nohudi zeminde, zambak çiçeği, zambak goncası ve yaprakları görölmektedir. Çevresinde İki zencerekli cetvel ile arasında sade kırmızı zeminli bir cetvel bulunmaktadır.

Envanter numarası 13930400037/000 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görölememiştir.

Resim 4.1.6 a: Kuran-ı Kerim Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400037/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.6 b: Kuran-ı Kerim Cilt İç Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400037/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 7

ENVANTER NO : 13930400074/000

KOLEKSİYON ADI : Banu Ezet Melek

ESERİN ADI : Kuran Kerim Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

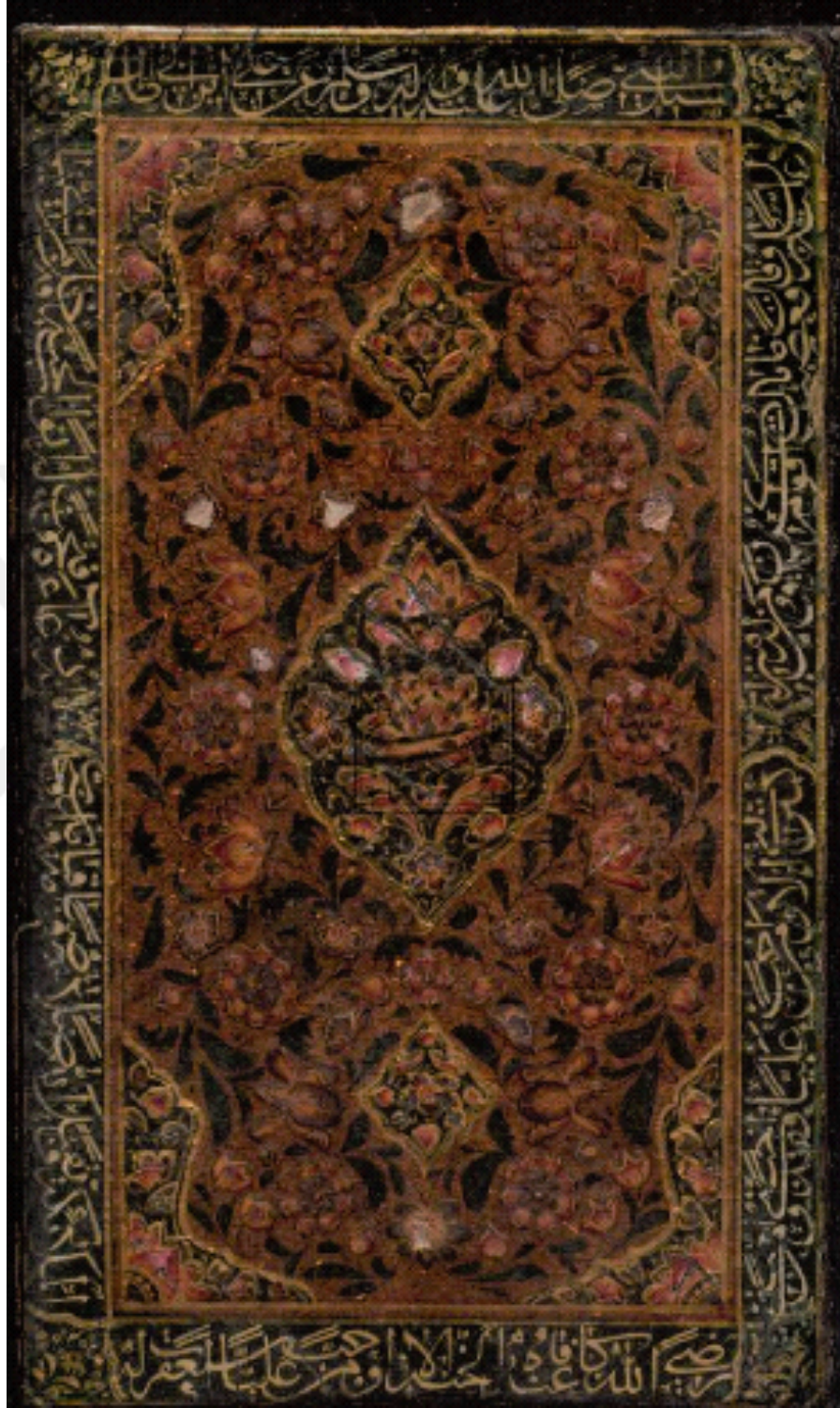
ÖLÇÜLERİ : 17 x 11 cm

TEKNİK : Lake.

TANIMI : Dış cilt kapağının zemininde siyah renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük ve iki küçük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Madalyonların içi naturalist çiçekler ile kaplıdır. Siyah zemin üzerinde altın ile çalışılmış halkar motifleri bulunmaktadır. Dört köşebentte siyah zeminde naturalist çiçekler görülmektedir. Geniş cetvelin siyah zemininde yazı bulunmaktadır.

İç cilt kapağının yeşil zemininde, kırmızı renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük ve iki küçük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Madalyonların içi naturalist çiçekler ile kaplıdır. Dört köşebentte siyah zeminde yine naturalist çiçekler görülmektedir. Geniş cetvelin siyah zemininde yazı bulunmaktadır.

Envanter numarası 13930400074/000 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphanesi ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.7 a: Kuran-ı Kerim Dış Cilt Kapağı, 17. - 18. yüzyıl, Env. No: 13930400074/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.7 b: Kuran-ı Kerim İç Cilt Kapağı, 17. - 18. yüzyıl, Env.No: 13930400074/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 8

ENVANTER NO : 13930400083/000

KOLEKSİYON ADI : Hac Hüseyin Ağa Melek

ESERİN ADI : Dualar Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : 13 x 9 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış kapakta ortada nohudi zeminde farklı renklerde çalışılmış gül, sümbül, lale, penç ve yapraklar görülmektedir. Çevresindeki iki sade cetvelin iç kısmındaki siyah zeminde natüralist çiçekler vardır.

İç cilt kapağının, zemininde siyah renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük ve iki küçük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Madalyonların içi naturalist çiçekler ile kaplıdır. Kırmızı zemin üzerinde altın ile çalışılmış asma yaprakları bulunmaktadır. Çevresindeki iki sade cetvelin iç kısmındaki siyah zeminde altın halkar vardır.

Envanter numarası 13930400083/000 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphanesi ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.8 a: Duaları Dış Cilt Kapayı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400083/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.8b : Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400083/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 9

ENVANTER NO : 13930400132/000

KOLEKSİYON ADI : Hac Hüseyin Ağa Melek

ESERİN ADI : Dualar Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18.-19. yüzyıl

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : 24 x 14 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış kapakta ortada nohudi zeminde farklı renklerde çalışılmış gül, sümbül, lale, gonca, zambak ve yapraklar görülmektedir. Çevresinde iki tane cetvel vardır. İki natüralist çiçekli cetvelin arasında siyah zeminde altın halkar çalışması görülmektedir. Dört köşebent bulunmaktadır.

İç kapakta ortada yeşil zeminde farklı renklerde çalışılmış nergis, gül, sümbül, lale, penç ve yapraklar görülmektedir. Çevresinde iki tane cetvel vardır. Dış cetvelde siyah zeminde natüralist çiçekler bulunmaktadır. Diğer cetvelde ise siyah zeminde altın ile çalışılmış halkar motifi görülmektedir.

Envanter numarası 13930400132/000 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphanesi ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.9 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400132/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.9 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400132/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

KATALOG NO : 10

ENVANTER NO : 13930400137/000

KOLEKSİYON ADI : Hac Hüseyin Ağa Melek

ESERİN ADI : Dualar Cilt Kapağı

ESERİN YERİ : Melek Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

DİLİ : Farsça

ÖLÇÜLERİ : 27 x 18 cm

TEKNİK: Lake

TANIMI : Dış cilt kapağında, nohudi zeminde ortada baklava şeklinde bir göbek vardır. Göbek çevresindeki siyah bantta naturalist çiçekler görülmektedir. Merkezde yine baklava şeklinde siyah zeminde naturalist çiçekler bulunur. Nohudi zeminin üstünde ve alt kısmında yarı baklava şeklinde siyah bantlar içinde naturalist çiçekler görülmektedir. Çevrede iki kırmızı zeminli cetvelde altınla halkar çalışılmıştır. Bunların arasındaki siyah zeminde naturalist çiçekler bulunur.

İç cilt kapağında, kırmızı zemin üzerinde tek renk altın ile bahar dalı ve üç tane kelebek görülmektedir. Çevresinde iki ince altın cetvel arasındaki siyah zeminde naturalist çiçekler bulunur.

Envanter numarası 13930400137/000 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Melek Kütüphanesi ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 4.1.10 a: Dualar Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400137/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

Resim 4.1.10 b: Dualar İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 13930400137/000 (Melek Müzesi ve Kütüphanesi arşivi).

5. MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ

Meclis Müzesi ve Kütüphanesi 1907 yılında kuruldu, ancak 1924 yılında Derebeyi Keyhusru Şahroh tarafından kurumsallaştırıldı. 2003 yılının Temmuz ayında, İslami Meclis'in Baharestan'daki yeni binaya devredilmesinden bir yıl önce, Meclis Müzesi binası Yüksek Liderler Meclisi'ne devredildi ve müzenin eserleri Baharestan'a taşındı. Ve yeni Baharestan kompleksinin alanı 2008 yılına kadar müzeye yönelik olmadığından, müze eserleri ve objeleri parlamenter hazinelerde tutuldu. Eskiden sanat eserleri, resimler, el sanatlarından oluşan İslam Danışma Meclisi Müzesi'ne, yeni anayasa açılışında, tarihi bir bölüm eklendi.

Meclis Müzesi ve Kütüphanesi'nin el yazması koleksiyonu, İslam ve İran'ın yazılı mirası alanındaki en zengin koleksiyonlarından biri olan ve kendine özgü doğası ve türü nedeniyle yerli ve yabancı bilim adamlarının ilgisini çeken, İran'ın geçmişine ait kalıntıların el yazmalarını içermektedir. Parlamento Kütüphanesinin hazinesindeki yazı sayısı 28.000 ciltten fazladır. Bu kopyalar geçtiğimiz yüz yıl boyunca Müzeye ve kütüphaneye alınmış ya da bağışlanmıştır.

Şu anda, bu görüntüler dijital kütüphanede (Rasa, Azarsa ve Ulusal Kütüphane Konsorsiyumu'nun dijital kütüphanesi) indirilebilir.

Eski baskı kitapları veya nadir kitaplar olarak da bilinen Meclis Müzesi ve Kütüphanesi'nin kitapları toplam 15.000'den fazladır. Bu kaynaklar bilimsel içerik ve yayın tarihi açısından çok değerlidir. Bu kitapların kataloglanması, onarılması ve sökülmesine ek olarak, dijital görüntüleri de tamamlanmaktadır.

Resim 5.1a: Meclis Müzesi ve Kütüphanesi'nin dış kısmı.

Resim5.1b: Meclis Müzesi ve Kütüphanesi'nin iç kısmı.

5.1 Meclis Müzesi ve Kütüphanesinden Eser Örnekleri

KATALOG NO : 1

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : IR1336

ENVANTER NO : 13540

ESERİN ADI : Hüsrü ve Şirin

MÜELLEF : Muhammed Katıb Rez'ze

ESERİN YERİ: Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 17. yy sonu

YAZI TÜRÜ : Nestalik

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 37

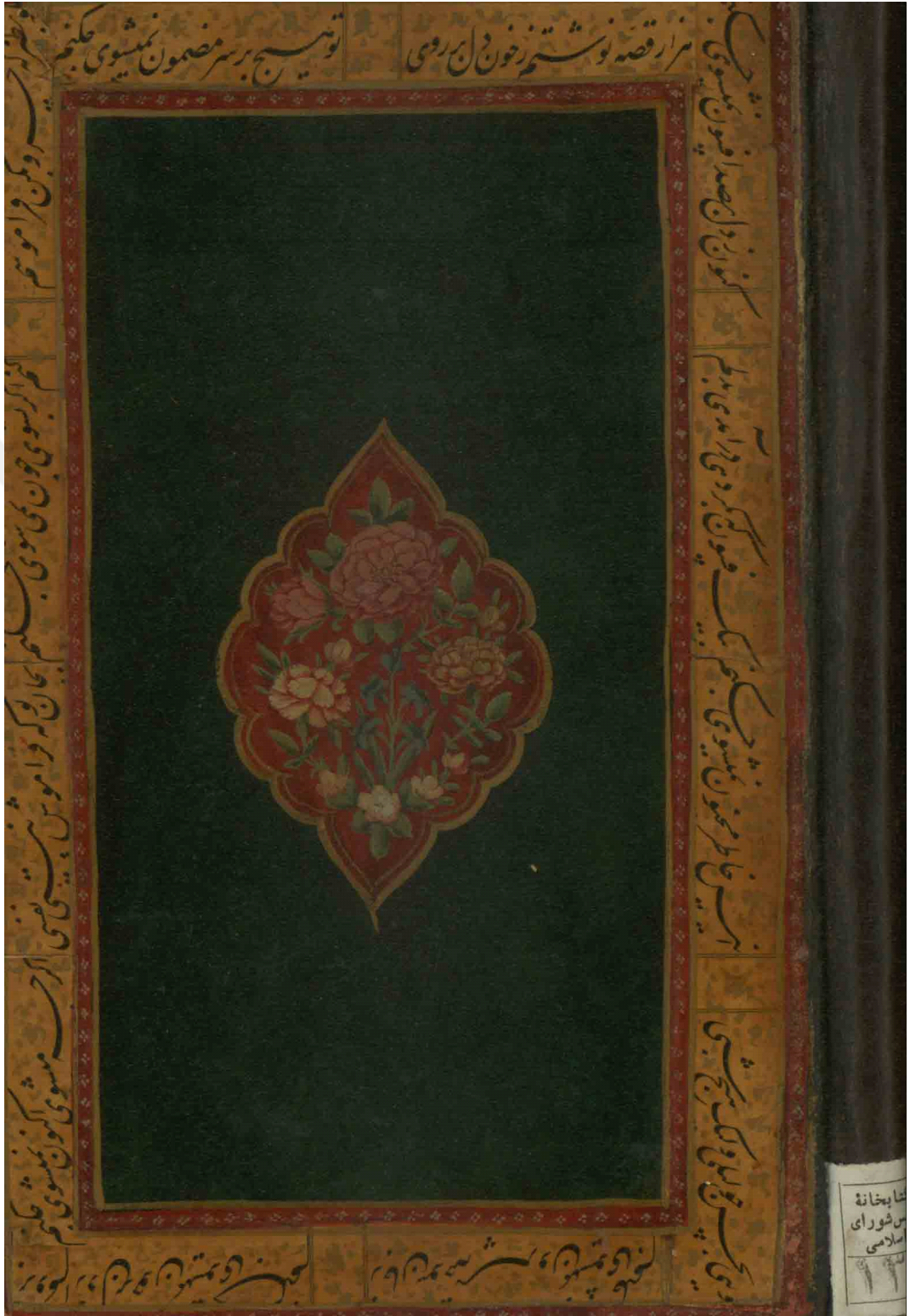
SATIR SAYISI : 38

ÖLÇÜLERİ : —

TEKNİK : Lake

TANIMI: Dış cilt kapağının kırmızı zemininde, siyah renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Madalyonun içi naturalist çiçekler ile kaplıdır. İki ince kırmızı zeminli cetvelin içinde naturalist çiçekler ve iki cetvel arasında arasında nohudi zeminde yazı bulunmaktadır.

Envanter numarası 13540 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.1: Hüsri ve Şirin, 18. yüzyıl, Env. No: 13540 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 2

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : IR10- 24970

ENVANTER NO : 2417

ESERİN ADI : Divan-ı Hafız

MÜELLEF : Vesal Şirazi

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. Yy

YAZI TÜRÜ : Nestalik

HATTATIN ADI : Muhammed İsmayil

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 369

SATIR SAYISI : 37

ÖLÇÜLERİ 14 cm

TEKNİK: Lake

TANIMI:Dış kapakta ortada kahverengi zeminde, gül, gül goncası, yaprakları ve kuş görülmektedir. Çevresinde üç ince cetvel bulunmaktadır. İçteki iki cetvelin arasındaki kırmızı zemin üzerinde naturalist çiçekler, dışardaki iki cetvel arasındaki siyah zeminde ise altın ile çalışılmış halkar motifi görülmektedir.

Envanter numarası 2417 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.2: Divan-ı Hafız, 18. yüzyıl, Env. No: 2417 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi)

KATALOG NO : 3

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : 10-4601IR

ENVANTER NO : 1059

ESERİN ADI : Divan-ı Mesud Sa'd

MÜELLEF : Mesud ebne Sa'd ebne Selman Gorgani

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : Hamedan

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18.yy

YAZI TÜRÜ : Nestalik

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 221

SATIR SAYISI : —

ÖLÇÜLERİ : 26 x 20 cm

TEKNİK: Lake

TANIMI: Dış cilt kapağının ortasındanohudi zeminde ebru ile şekil verilmiş siyah yapraklar görülmektedir. Çevresinde siyah zemin üzerine halkar motifli cetveller vardır.

Envanter numarası 1059 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.3: Divan-ı Mesud Sa'd, 18. yüzyıl, Env. No: 1059 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 4

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : 10-49185IR

ENVANTER NO : 163 Firuz

ESERİN ADI : Kur'an-ı Kerim Cilt Kapağı

MÜELLEF : Mirza Muhammed Ali

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

YAZI TÜRÜ : Nesih

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Arapça

YAPRAK SAYISI : 652

SATIR SAYISI : 15

ÖLÇÜLERİ : 23 x 13 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış kapakta ortada kahverengi zeminde farklı renklerde çalışılmış gül, sümbül, lale, gonca, karanfil ve yapraklar görülmektedir. Çevresinde üç tane cetvel vardır. İki ince natüralist çiçekli cetvelin arasında yeşil zeminde farklı renklerde çalışmış natüralist çiçekler görülmektedir. Dört köşebentin içinde lacivert zeminde halkar motifi bulunmaktadır.

Envanter numarası 163 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.4: Kur'an-ı Kerim Cilt kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 163
(Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi)

KATALOG NO : 5

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : IR10-23175

ENVANTER NO : 2001

ESERİN ADI : Kur'an-ı Kerim Cilt Kapağı

MÜELLEF : Beqar Şirazi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

YAZI TÜRÜ : Nesih

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 613

SATIR SAYISI : —

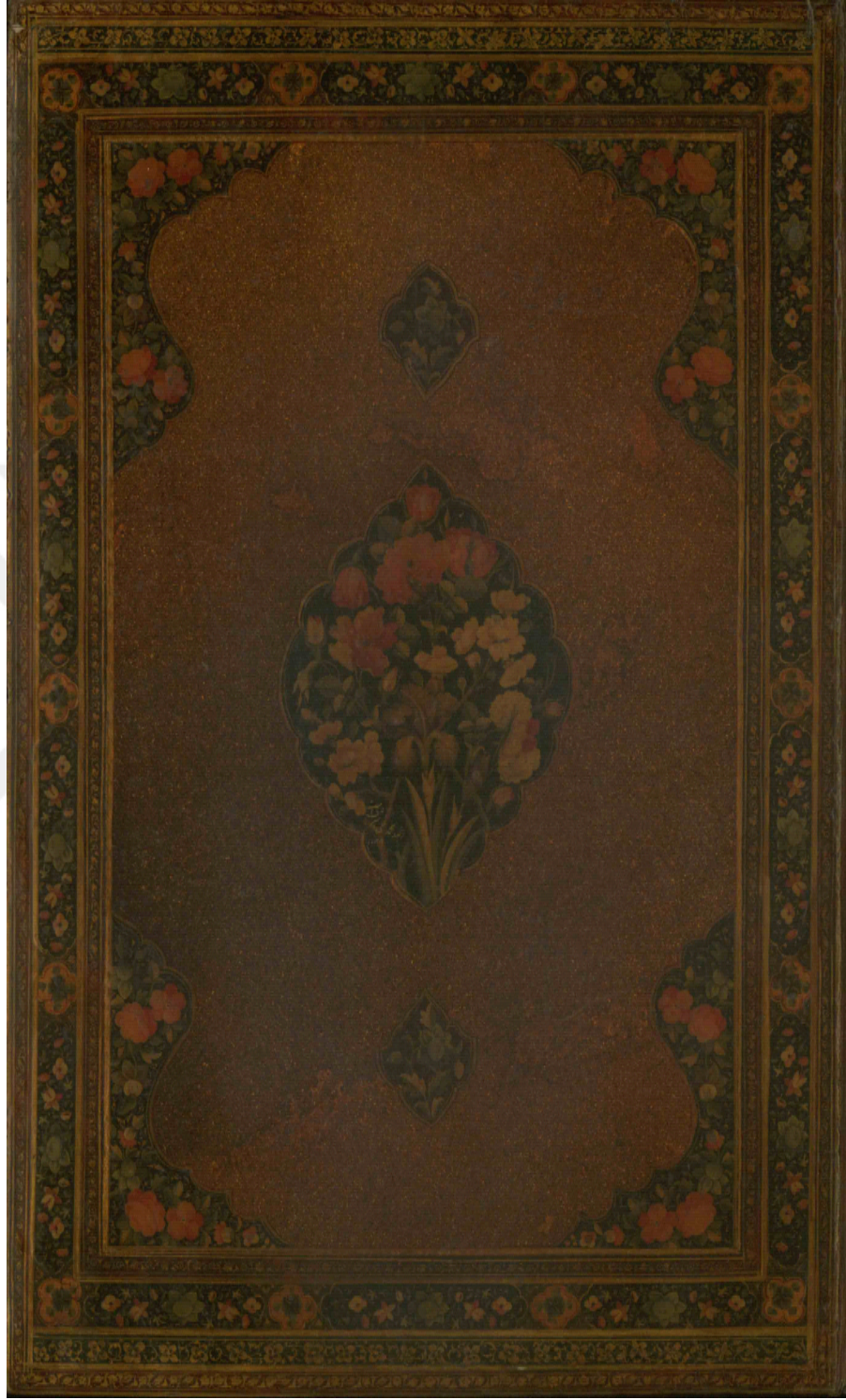
ÖLÇÜLERİ : 12 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış cilt kapağının siyah zemininde renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük ve iki küçük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Madalyonların içi naturalist çiçekler ile kaplıdır. Dört köşebentte siyah zeminde naturalist çiçekler görülmektedir. Çevresinde iki zencerekli siyah zeminli bir cetvel ile arasında nohudı zeminli bir cetvel bulunmaktadır.

İç cilt kapağında ortada kırmızı zeminde, zambak çiçeği, zambak goncası ve yaprakları görülmektedir. Üç ince cetvel vardır.İçteki iki cetvelin arasında siyah zeminde yazı bulunmaktadır.Dıştaki iki cetvelin arasında siyah zeminde altın ile çalışılmış halkar motifi bulunmaktadır.

Envanter numarası 2001 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.5a: Kur'an-ı Kerim Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 2001 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.5b: Kur'an-ı Kerim İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 2001 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 6

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO: 10-13987

ENVANTER NO : 16134

ESERİN ADI : Kur'an-ı Kerim Cilt Kapağı

MÜELLEF : Esed Allah Ebne Şeyh Hesên Motevla İmam Zade

ESERİN YERİ : İnan

ESERİN YAZILDIĞI YER : İnan

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

YAZI TÜRÜ : Nesih

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça-Arapça

YAPRAK SAYISI : 565

SATIR SAYISI : 23

ÖLÇÜLERİ : 34 x 23 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Dış cilt kapağında, nohudi zeminde ortada baklava şeklinde üç göbek vardır. Göbekler çevresindeki siyah bantta naturalist çiçekler görülmektedir. Merkezde yine baklava şeklinde kırmızı zeminde naturalist çiçekler bulunur. Nohudi zeminin üstünde ve alt kısmında yarı baklava şeklinde siyah bantlar içinde naturalist çiçekler görülmektedir. Çevrede iki kırmızı zeminli cetvelde altınla halkar çalışılmıştır. Bunların arasındaki siyah zeminde naturalist çiçekler bulunur.

Envanter numarası 16134 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.6: Kur'an-ı Kerim Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No:16134 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 7

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO: 10-11391IR

ENVANTER NO : 419

ESERİN ADI : Divan-ı Hafız

MÜELLEF : Muhemmed Mirza

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : Keşmir

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

YAZI TÜRÜ : Nestalik

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 296

SATIR SAYISI : 13

ÖLÇÜLERİ : 23 x 15 cm

TEKNİK: Lake

TANIMI : Dış kapakta ortada nohudi zeminde farklı renklerde çalışılmış gül, sümbül, lale, gonca ve yapraklar görülmektedir. Çevresinde iki tane ince cetvel vardır. İki natüralist çiçekli cetvelin arasında nohudi zeminde farklı renklerde çalışılmış natüralist çiçekler görülmektedir. Dört köşebentte siyah zeminde çalışılmış altın ilehalkar motifi bulunmaktadır.

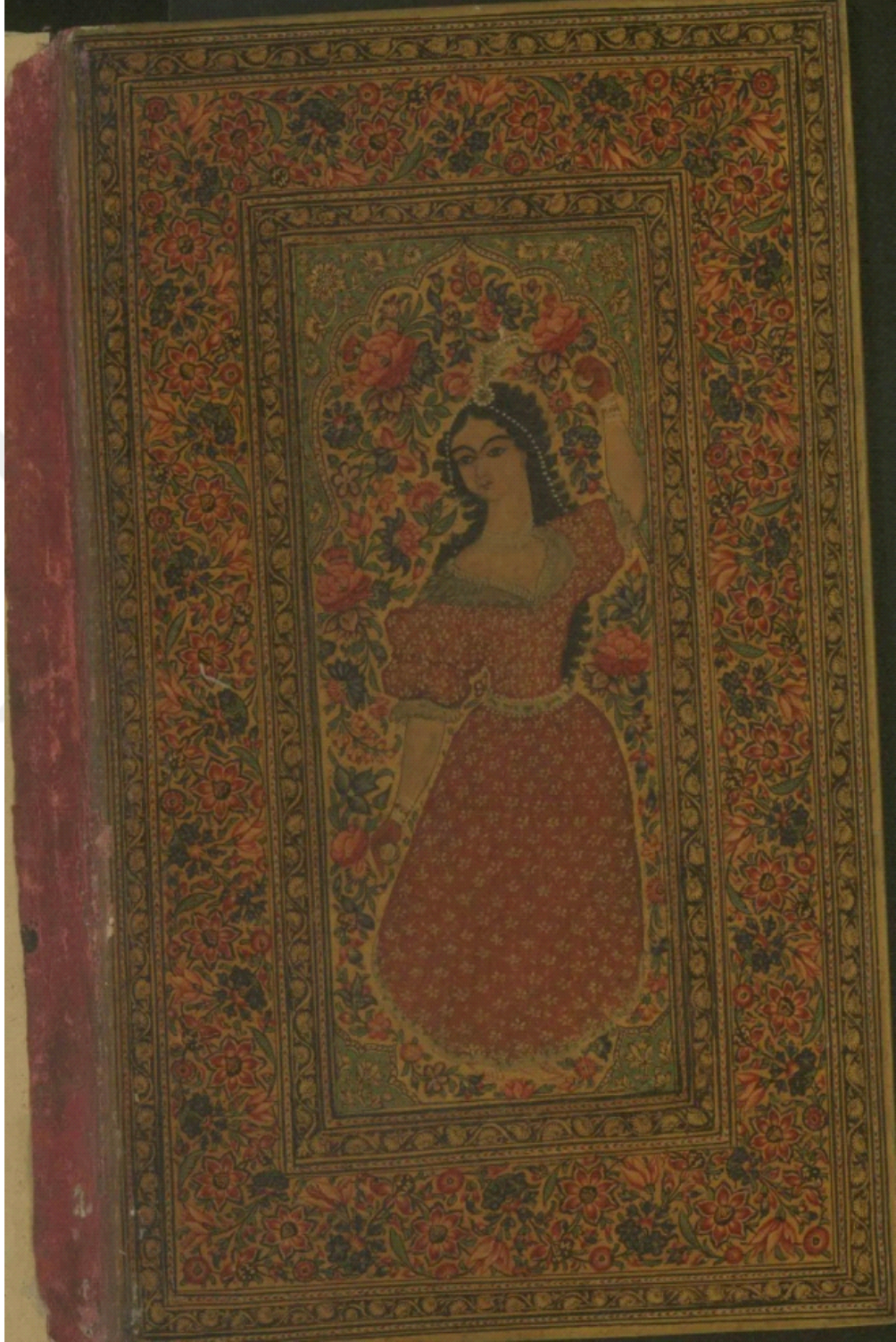
İç kapakta ortada nohudi zeminde çalışılmış Kaçar kadın motifi ve çevresinde farklı renklerde çalışılmış gül, sümbül, gonca ve yapraklar görülmektedir. Çevresinde üç tane cetvel vardır. Dış cetvelde siyah zeminde altın ile çalışılmış halkar motifi bulunmaktadır. Diğer cetvelde ise nohudi zeminde farklı renklerde çalışılmış natüralist çiçekler görülmektedir.

Envanter numarası 419 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.7 a: Divan-ı Hafız Dış Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 419 (Meclis Müzesi ve

Kütüphane arşivi).

Resim 5.1.7 b: Divan-ı Hafız İç Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 419 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 8

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : 10-33483IR

ENVANTER NO : 2577

ESERİN ADI : Divan-ı Sa'di

MÜELLEF : Şeyh Moslehedin Sa'di

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18.yy

YAZI TÜRÜ : Nestalik

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 508

SATIR SAYISI : 10

ÖLÇÜLERİ : 15 x 14 cm

TEKNİK: Lake

TANIMI : Dış cilt kapağının siyah zemininde, kırmızı renklerin hâkim olduğu tipik bir büyük ve iki küçük madalyonlu kompozisyona sahiptir. Büyük madalyonun içi turuncu renkli çalışılmış gül, gül goncası, yaprakları ve kuş bulunmaktadır. Küçük madalyonların içi siyah zeminde çalışılmış lale ve yapraklar görülmektedir. İki ince sade altın cetvel arasında siyah zeminde altın ile çalışılmış zencerekler bulunmaktadır.

Envanter numarası 2577 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphanesi ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.8: Divan-ı Sad'i Cilt Kapağı, 18. yüzyıl, Env. No: 2577 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 9

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO: 10-3351311R

ENVANTER NO : 2582

ESERİN ADI : Divan-ı Sa'di MÜELLEF : Şeyh Moslehedin Sa'di

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18.yy

YAZI TÜRÜ : Nestalik

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 491

SATIR SAYISI : 28

ÖLÇÜLERİ : 24 x 14 cm

TEKNİK: Lake

TANIMI : Kapakta ortada nohudi zeminde farklı renklerde çalışılmış gül, lale, penç, zambek ve yapraklar görülmektedir. Çevresinde üç tane cetvel vardır. Dış kısımdaki iki kırmızı zeminli ve zencerekli cetvelin arasında yeşilzeminde farklı renklerde natüralist çiçekler vardır.

Envanter numarası 2582 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.9: Divan-ı Sad'i Cilt Kitabı, 18. yüzyıl, Env. No: 2582 (Meclis Müzesi ve Kütüphane arşivi).

KATALOG NO : 10

MECLİS MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ NO : 10-49213IR

ENVANTER NO : 125 Firuz

ESERİN ADI : Mesnevi Menevi

MÜELLEF : Celaleddin Mevlana

ESERİN YERİ : Meclis Müzesi ve Kütüphanesi

ESERİN YAZILDIĞI YER : İran

ESERİN YAZILDIĞI TARİH : 18. yy

YAZI TÜRÜ : Nesih

HATTATIN ADI : —

DİLİ : Farsça

YAPRAK SAYISI : 596

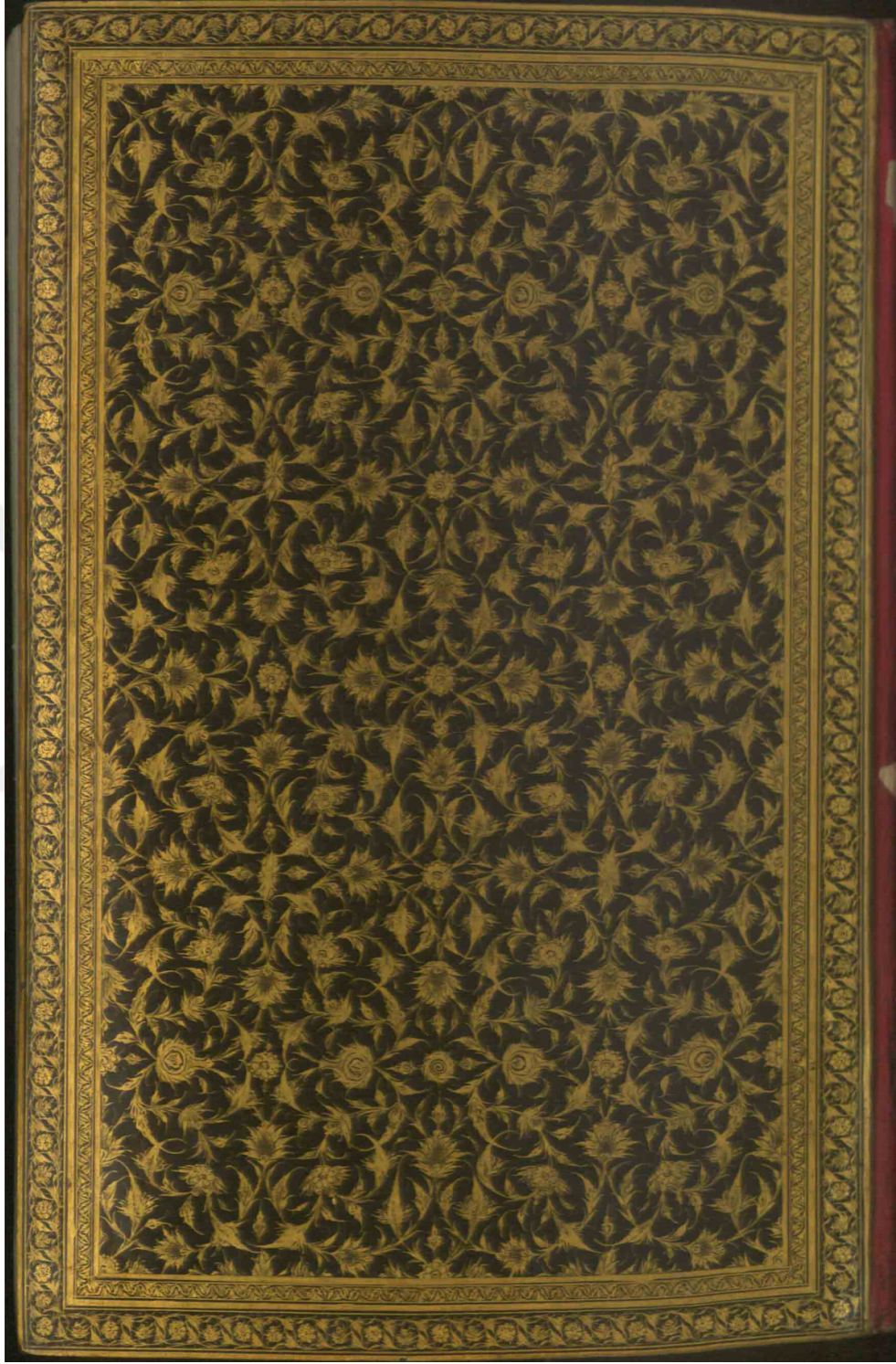
SATIR SAYISI : —

ÖLÇÜLERİ : 26 x 24 cm

TEKNİK : Lake

TANIMI : Cilt kapağında, siyah zemin üzerinde altınla yapılmış halkar motifleri bulunmaktadır. Kompozisyon $\frac{1}{4}$ simetrik olarak çalışılmıştır. Çevresindeki cetvelde siyah zemin üzerinde altın ile zencerekli ve halkar motifleri görülmektedir.

Envanter numarası 125 olan bu cilt kapağının, 2018 yılında araştırma için Meclis Kütüphane ve Müzesi'ne yapılan ziyarette arşivde olduğu tespit edilmiş, fakat kitap görülememiştir.

Resim 5.1.10: Mesnevi Menevi Cilt Kapağı, 18. yzzyıl, Env. No: 125 (Meclis Mzyesi ve Kztzphane arşivi).

6. ESER ÇALIŞMALARIM

Tez/eser çalışmasının uygulamalarını “İran Çiçekleri” ve “Nergis” olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır. İran Çiçekleri çalışmamda kompozisyon ve desen farklılık yaratabilecek, serbest bir eser üretmeye çalışılmıştır. Nergis çalışmasında ise klasik lacivert ile altınla klasik motiflere sadık kalınarak ve desende farklılık yaratabilecek bir çalışma amaçlanmıştır.

6.1 İran Çiçekleri

Bu eser çalışmamda tezhibin uygulanacağı zeminde koyu yeşil renk ve 24 ayar altın kullanılmıştır. Halkar motifleri ve sade zencerek bir arada kullanılmıştır. Yeşil zeminli olan kısımdaki, halkâr altın kullanılarak tarama tekniği ile uygulanmıştır. (Resim 6.1.1)

Resim 6.1.1: Eserin ilk desen aşaması.

Resim 6.1.2a: Motiflerin renklendirilme aşaması.

Resim 6.1.2b: Cetvellerin çekilmesi aşaması.

Resim 6.1.3a: Göbeğin renklendirme aşamaları.

Resim 6.1.3b: Göbeğin renklendirme aşamaları.

Resim 6.1.4a: Göbeğin renklendirme aşamaları, detay.

Resim 6.1.4 b: Köşe motiflerinin renklendirilme aşamaları, detay.

Resim 6.1.5: “İran Çiçekleri” eserinin bitmiş hali.

6.2 Nergis

Nergis adlı eser koyu yeşil renk kâğıdı üzerine uygulanmıştır. Hazırlanan desen 50x70 cm ölçülerindeki kâğıt üzerine aktarılarak, renklendirme aşamasına geçilmiştir. (Resim 6.2.1)

Resim 6.2.1: Eserin ilk desen aşaması.

Resim 6.2.2 a: Tezhip tahrir çekilme aşaması.

Resim 6.2.2 b: Tezhip renklendirilme aşaması.

Resim 6.2.3a:Hatâyî çiçeklerinin tahrir çekilme aşaması.

Resim 6.2.3b: Motiflerin renklendirilme aşaması.

Resim 6.2.4: “Nergis” eserinin bitmiş hali.

7. SONUÇ

Lake kapakları, İslami dönemin en seçkin örnekleri arasındadır. Bu ciltleri yapma yöntemi cila yapılarının alt kategorilerinden biridir. Lake kaplamaların dekoratif stili ve üzerlerine çizilen tasarımlar çok çeşitlidir. Bu, lake kapaklarının yapımcılarının çoğunun resim, tezhip ve bazen kaligrafi tekniklerini kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, lake üretiminin her döneminde kapaklarında resim, tezhip ve kaligrafi örneklerine rastlanır.

Lake çalışmaları, Kalemdan, Dekoratif Kutular, Çeşitli Çerçevesler, Cilt Kapakları ve benzerleri gibi çok çeşitli sanatsal çalışmaları içerir. Tüm bu numuneleri hazırlamanın genel yapıları ve yöntemleri birbiriyle eşleşir, ancak burada sadece lake kapaklara yer verilmiştir.

Temel malzeme "kağıt hamuru" ve "ok yağı" oluşur. Bu iki malzeme Timur öncesi dönemde de biliniyordu ve Timur döneminde, bu malzemelerin kombinasyonu ve kaplamadaki uygulamaları, İslami dönemin en güzel örneklerinden biriydi.

Lake kapakların tasarımları iki dönemde de ayrı stil olarak uygulanmıştır. İlk dönem, 15. yüzyılın ortasından 17. yüzyılın sonuna kadar oluşturulan eserlerle ilgilidir. O dönemde kullanılan genel minyatür ve tezhipteki motifler tamamen soyutlamaya dayanmaktadır. 18. yüzyılda ise natüralist çiçek üslubu hakim olmuştur.

Lake stili ile yakın bir bağlantısı olan "Çiçek, Kuş ve "Buket" resimlerinden özellikle söz edilmelidir. Bunların özellikle "renk yaklaşımlarının" önceki dönemdeki soyut numunelerin aksine yapılarının tamamen natüralist bir noktaya eriştiğini göstermektedir. O dönemde çiçeğin ve buketin rolleri, karanlık bir arka plandaki diğer tablolarla aynı şekilde tasvir edilmiştir.

Bu dönemin özelliklerine bakılınca şunlar farkedilmektedir: Natüralist çiçekler ile birlikte insan figürü kullanılmıştır. Tarama ve noktalama tekniği birarada uygulanmıştır. Cetvellerin içinde zencerek ve halkar motiflerine ek olarak natüralist çiçeklerin de bulunması dikkati çekmektedir. Nohudi, siyah

kırmızı, yeşil kullanımı yoğunluktadır.

Bu dönem; “gül ve kuş” adını almış yeni bir üslup olarak ayrıca farklılaşmıştır.

8. KAYNAKLAR

- AK KALE, Ali Sofra, (2011) **Noshe Şenah**.
- ARSALAN, Necla, (1992) **Gravür ve Seyahatnamelerde**, İstanbul.
- AZİZ, R.- ŞAHİN, A. **İran Geleneksel Kapak Üretimi**.
- BODUR, Fulya, **Osmanlı Lake Sanatı ve 18. Yüzyıl Üstadı Ali Üsküdarı**, Türkiye.
- EYİCE, Semavi (2000). **Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Sanatı**, Türkler Ansiklopedisi, Ankara.
- FARHAD, Masumeh, Simmon Rettig, Mary McWilliams, (2017) **A Collector's Passion Ezzat Malek Soudavar and Persian Laquer**, Free Gallery of Art and Arthur M. Sackler Gallery, Smitsonian, Washington, DC Harvard Art museums/ Arthur M. Sackler Museum, Cambridge.
- CAHANBAKHSİ, H.- SHEYKHİ NARANİ, H. (2016) **Çiçek ve Kuş Rolü ve Geleneksel İran Sanatındaki Uygulamaları Hakkında Bir Araştırma** (Zandieh ve Kaçar Dönemi).
- GÜNEŞ, Z.- GÜNEŞ, N. **Osmanlı Süsleme Sanatı**.
- ÇİĞ, Kemal, **Türk Kitap Kapları**, Yapı ve Kredi Yayınları, (İstanbul 1971)
- ÇİĞ, Kemal, **Türk Lake Müzehhipleri ve Eserleri**, İ.Ü. Sanat Tarihi Yıllığı III.
- HALİLİ, Naser. (2007). **Halili Mecmüesi**.
- KARİMZADEH TEVRİZİ, Mohamad Ali. (1989). **Kalem dan ve İran Lake Sanai**, London.
- ÖRCÜN BARIŞTA, H. (2015) Ankara, **Türk El Sanatları**.
- ÖZDENİZ, Engin. (1981) **Türk Cilt Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ÖZEN, Mine Esiner. (1990) **Klasik Sanatımızda Lake, Antik Dekor**, İstanbul.
- ÖZEN, Mine Esiner. (1998) **Türk Cilt Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- ÖZEN, Mine Esiner. (1985) **Zaman Kitap Sanatları Sözlüğü**, İstanbul.
- RENDİ, Günel. (2006) **Osmanlı Minyatür Sanatı**, Promete Yayınları, İstanbul.
- TAŞKALE, F.- GÜNDÜZ, H. (2000) **Rakseden Harfler-Türk Hat Sanatından**

Seçimler, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, İstanbul.

TAŞKALE, Faruk. (2009). **Hat Tezhip Sanatı**, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

TEZARA, G.-HAZANCIGİL, A., (1996) **Türk Süsleme Sanatları**.

ÜÇER, K.-ÜÇER, M. (2007). **Measir-Münevveran**, İstanbul.

ÜÇER, Münevver. (2018). **Kömürde Açan Çiçekler**, Tezhip Sanatı, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, Ankara.

ÜNVER, Süheyl. (1942) **Şark'ta Yapılan Kap Nakışlarında Hayvan Resimleri**.

9. ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında İran'da doğdu.

2010 Azad Üniversitesi ana bilim Halı ve Kilim dalından mezun oldu.

2012 Şehit Beheşti Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde İç Mimarlık dersi aldı.

2015 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Tezhip Ana sanat Dalı Yüksek Lisans deri aldı.

2017 Prof. Faruk Taşkale ve Doç. Münevver Üçer danışmanlığında "18. yy'a ait Kitap Kapaklarındaki Natüralist Üslubu konulu tez çalışmasıyla Yüksek Lisans programını tamamladı.

2010 Sosyal İşler Bakanlığı-İş Yöneticiliği Diploması

2013 İleri Türkçe (C+ Düzeyi)

Sanat ile ilgili kişisel ve karma sergileri ve fuarlara katılmıştır.

2004 16. Uluslararası halı fuarı.

2005 17. Uluslararası halı fuarı.

2006 18. Uluslararası halı fuarı.

2007 19. Uluslararası halı fuarı.

2011 Güzel Sanatları ve Giyim Baskı Mosela Tahran büyük Belediye tarafından.

2011 El Sanatları ve Giyim bBaskı sergisi cumhurbaşkanlığı tarafından Gülestan Sarayı.

2011-2012 Tahran büyük şehir belediyesi ile ortak kumaş baskı ve halı-kilim konusunda bir şirket kurdu.

2011 Golabetun özel okulunda geleneksel sanatları öğretmenliği yaptı.

2016-... İran İslam Cumhuriyeti Baş Konsolosluğu Kültür Ateşeliği Sanat Projeleri Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Atena LOTFİ